

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA TEXTILNÍ

KOUZLO ZAPOMENUTÉHO
A CHARM OF FORGOTTEN

2009

Gabriela ŽIDEKOVÁ

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Fakulta textilní

Katedra designu

Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Gabriela ŽIDEKOVÁ**

Studijní program: **B3107 Textil**

Studijní obor: **Textilní a oděvní návrhářství**

Název tématu: **Kouzlo zapomenutého - oděvní kolekce**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- 1) Inspirace tradičními lidovými textilními technikami.
- 2) Výtvarné studie návrhů vzorů a oděvních kompozic.
- 3) Realizace textilií pro oděv.
- 4) Tvorba oděvní kolekce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

25

Forma zpracování bakalářské práce:

tištěná

Seznam odborné literatury:

Zajonc, J.: Snovanie a tkanie plátna, Bratislava: Ústredie ľudovej umeleckej výroby, 2005

Wolfová, E.; Arsenjevová, Z.: Tkaní. Brno, CP Books, a. s., 2005

Sulzenbacherová, G.: Zabudnuté remeslá a život na vidieku, Bratislava, Slovart, spol. s r. o., 2003

Rybáriková, A.: Spojovacie švíky. Bratislava, Ústredie ľudovej umeleckej výroby, 2008

Lichnerová, A.: Ažúry a Perzské ažúry. Bratislava, Práca, vydavateľstvo a nakladateľstvo ROH, 1988

Brezinová, A.: Textilné techniky, Bratislava, Vydavateľstvo Alfa, 1987

Vedoucí bakalářské práce:

doc. ak. mal. Svatoslav Krotký

Katedra designu

Konzultant bakalářské práce:

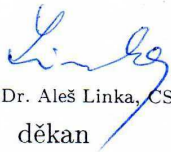
PhDr. Juraj Zajonc, CSc.

Datum zadání bakalářské práce:

22. září 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. května 2009

prof. RNDr. Aleš Linka, CSc.
děkan

Ing. Renata Štorová, C
vedoucí katedry

V Liberci dne 14. dubna 2009

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury.

V Jihlavě dne 27. 5. 2009

Gabriela Žideková

ANOTACE

Tato práce je výsledkem mého obdivu vůči mým předkům a jejich historií. Nechala jsem se inspirovat tradičním lidovým řemeslem – tkaním – technikou, která se v současnosti využívá už jen velmi zřídka, přesto je na ní stále něco kouzelné a je přítomná v našich představách. Přírodní materiál, ke kterému se obrací zájem mnohých, vytváří touhu po něčem dávném, zapomenutém, ale také je vyjádřením postoje vůči přírodě. Provedení oděvů jako umělecké ztvárnění doby minulé, zůstává v původní barvě, ovšem moderním stylem vypracování reflektuje na kulturu této doby.

V této bakalářské práci je možné najít tkané oděvy s použitím bavlny, lnu, juty a konopí. Na oděvech jsou použity různé druhy zdobení pomocí tradičních ručních technik, které připomínají práci našich předků.

Klíčová slova: lidové řemeslo, tkaní, přírodní materiály, ruční techniky, oděv, spojovací švy

ANOTATION

This work is the result of my admiration towards my forefathers and theirs history. I was inspired by the traditional folk trade – weaving – technology, which is rarely used nowadays, but there is still something magic on it and it is present in our visions. Natural material, to which is returned the interest of many people, create the desire for something old, forgotten, but it is also the expression of attitude towards the nature. Realization of the clothes as an art presentation of yore, remains at natural color, but it reflects to the culture of present time by the modern style.

There are wovened clothes with the usage of cotton, flax, jute and cannabis in this bachelor work. There are used the different types of figuration by means of the traditional hand technologies on the clothes, which reminiscent the work of our forefathers.

Key words: folk trade, weaving, natural materials, hand technologies, cloth, connecting seams

Poděkování

Úprimné poďakovanie patrí môjmu vedúcemu bakalárskej práce doc. ak. mal. Svatostavu Krotkému, konzultantom PhDr. Jurajovi Zajoncovi, CSc. a sl. Zuzane Veselej za ich profesionálny prístup, skúsenosti, cenné rady a kvalitnú spoluprácu pri písaní a spracovávaní bakalárskej práce.

OBSAH

ÚVOD	8
1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	9
1.1 História a vývoj tkania	9
1.2 Tkanie	12
1.2.1 Príprava osnovy ku tkaniu	13
1.2.2 Príprava útku	14
1.2.3 Postup pri tkaní	14
1.2.4 Popis krosien	15
1.3 Použité techniky zdobenía	16
1.3.1 Ažúrová technika tkania	16
1.3.2 Spojovacie švíky	16
1.3.3 Ažúry – prelamovaná výšivka	19
1.3.4 Uzly	20
1.3.4.1 Retiazkový uzol	20
1.4 Použité materiály	22
1.4.1 Bavlna	22
1.4.2 Ľan	24
1.4.3 Konope	28
1.4.4 Juta	30
2. ODEVNÁ KOMPOZÍCIA	33
2.1 Inšpirácia	34
2.2 Vlastná realizácia	34
2.2.1 Materiál	35
2.2.2 Spôsob údržby	35
2.2.3 Charakteristika farby - prírodná hnedá	36
2.3 Začiatok realizácie práce	36
2.4 Tvorba odevnej kolekcie	37
2.4.1 Korzetové šaty	37
2.4.1.1 Použitý materiál	38
2.4.1.2 Technický popis	38
2.4.1.3 Pracovný postup	38
2.4.2 Šaty s trojštvrťovým rukávom	41
2.4.2.1 Použitý materiál	42
2.4.2.2 Technický popis	42
2.4.2.3 Pracovný postup	42
2.4.3 Šaty tvaru presýpacie hodiny	45
2.4.3.1 Použitý materiál	46
2.4.3.2 Technický popis	46
2.4.3.3 Pracovný postup	46
ZÁVER	50
POUŽITÁ LITERATÚRA	51
ZOZNAM OBRÁZKOV	52
FOTODOKUMENTÁCIA	53

ÚVOD

Naša generácia žije v dobe neustálych premien, ktoré súvisia s masovým prenikaním techniky a vedy do každodenného života. Duchovné obohacovanie, po ktorom všetci túžime v modernom vytvorenom prostredí, sa dá naplniť aj novým vzťahom k prírode a k všetkým veciam našich predkov, ktoré nás obklopujú. Túžime najmä po veciach, ktoré sú výsledkom ručnej práce človeka, vkladajúceho do výrobku nielen remeselnú zručnosť, ale aj svoju lásku a cit. Tieto individuálne túžby a snahy vedú spoločnosť k intenzívnejšiemu záujmu o tradičnú remeselnú výrobu, o spôsob života našich predkov. Zaujímať sa čo si obliekali, ako žili, čomu prikladali vážnosť, ako prejavovali svoj estetický cit, atď. Ide teda o poznanie kultúrnej minulosti, ktorá je v nás kdesi hlboko zakorenená, i keď si to často neuvedomujeme. Je len na každom z nás, či kultúrnu minulosť pozitívne využívame, alebo sa k nej stavíme nevšímavo.

Svet 21. storočia je zaplavený množstvom produktov priemyselnej výroby. Zvykli sme si, že dostať všetko a všade. Predsa však túžime po veciach, ktoré nie sú od anonymného stroja. Túžime po výrobkoch starých remeselných majstrov. Táto túžba ma nasmerovala aj k zvolenému štúdiu a k práci, ktorú prezentujem v bakalárskej téme.

Tkanie je staré remeslo. Stále však živé, stále okúzľujúce a podmaňujúce si každého svojimi vzormi, farebnými kombináciami i svojou základnou jednoduchosťou. Kto si raz skúsi niečo utkať, zostane už zmotaný a vtkaný do tohto tvorivého procesu.

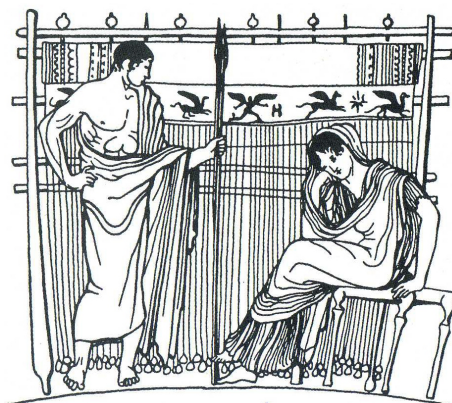
Tkanie a pletenie patria medzi prastaré výrobné praktiky, kde na počiatku bola obyvateľka jaskyne, ktorá poukladala vedľa seba vlákna a druhé priečne popreťahovala. Tak vznikla tkanina, objav ručného technologického postupu tkania, ktorý môžeme smelo prirovnať k objavu kola v Mezopotámii. Boli to základné objavy, čo posúvali ľudstvo bližšie k dnešnej civilizácii.

1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

1.1 História a vývoj tkania

Výroba tkanín je jedna z najstarších textilných techník, ktorá sa celé tisícročia zakladá na rovnakom princípe – krížení dvoch sústav nití, osnovných a útkových. Prvé stopy tkania pochádzajú z praveku. Túto techniku používali všetky nám známe kultúry – Egypťania, Asýrčania, Peržania, Babylončania aj americkí indiáni. Dôkazom toho sú nástenné maľby v egyptských pyramídach. Primitívne tkaniny používali ľudia na ochranu tela pred vonkajšími vplyvmi. Pôvod tkania môžeme hľadať v pletení, od ktorého sa odvíjal spôsob tkania a druhy krosien. Princíp bol v preplietaní vodorovnej, prípadne šikmej osnovy napnutej medzi dvoma palicami, ktoré boli priviazané k stromu a k tkajúcej osobe alebo boli pripevnené kolíkmi na zemi. Tieto zemné krosná sú známe z doby pred 5000 rokmi z Egypta. Spôsob tkania, kde tkáč napína osnovu pomocou pásu prechádzajúceho za jeho chrbtom, je známy u pôvodných obyvateľov Južnej a Strednej Ameriky a aj Indonézii.

Zvislá osnova bola napnutá buď medzi dvoma brvnami, alebo visela na jednom brvne a napínali ju hlinené závažia uviazané na koncoch prameňov osnovných nití. Z doby pred 3500 rokmi sú z Egypta známe zvislé krosná s jedným brvnom na osnovu a s druhým na hotovú tkaninu. Dodnes sú tieto krosná súčasťou textilnej kultúry v krajinách Ázie a Afriky. Pri tkaní na krosnách s dvoma brvnami sa osnova ubíjala smerom dolu, najčastejšie pomocou tkacieho hrebeňa. Pri tkaní na zvislých krosnách so závažiami sa útok ubíjal dreveným alebo kovovým sekáčom zhora nadol. Podľa archeologických nálezov boli tieto krosná v Európe známe už v neolite. Na Faerských ostrovoch a na Islande ich dodnes používajú. [Zajonc, s. 4, 5] Nálezy hlinených závaží zo zvislých tkáčskych krosien a odtlačky tkaných štruktúr na keramike pochádzajúcej už z neolitu potvrdzujú, že výroba tkanín bola rozšírená aj na Slovensku. Základ tkaniny tvoril ľan, konope a ovčia vlna.

Obr. 1 Zvislé krosná so závažiami z 5. storočia p. n. l.

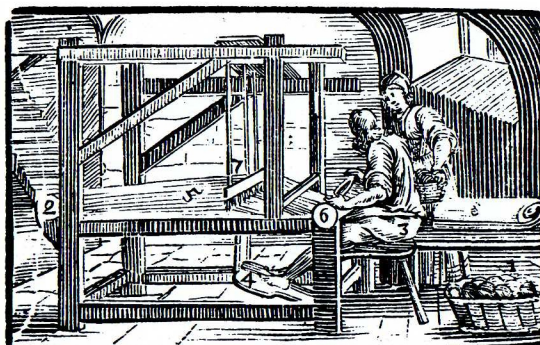
(Zdroj: Zajonc, J.: Snovanie a tkanie plátna, 2005)

Tkanie na vodorovných a zvislých krosnách bolo založené na tvorbe zivy pomocou palice a polonitelnice, ktoré neskôr nahradili nitelnice ovládané nohami. Považovalo sa to za najdôležitejšie technické zdokonalenie krosien týkajúce sa tvorby zivy. Tento vynález pochádza asi z Číny, odkiaľ sa koncom 2. stor. p. n. l. rozšíril na západ. Najstaršie zobrazenie tkania pomocou nitelníc pochádza z 10. storočia. Na Slovensku výroba tkanín dlho existovala ako domácka výroba spojená s poľnohospodárstvom. Začala sa oddeľovať až v 12. - 13. storočí, čo dokazujú údaje o remeselníkoch, ktorí tkali hrubšie tkaniny, napr. koberce. Tkanie kobercov na Slovensku bolo najviac rozšírené na západ od Žiliny, v Banskej Bystrici, Bardejove a Košiciach.

Postupom času prišli ďalšie technické vylepšenia tkania ako ubíjanie útku tkáčskym hrebeňom, ktoré bolo nahradené brdom. V 10. storočí boli vodorovné krosná rozšírené o rámovú konštrukciu, v ktorej boli uložené všetky pohyblivé časti. Podľa archeologických dokladov tieto rámové krosná pochádzajú z Európy. V 13. storočí boli vylepšené a považované už ako technicky dokonalé tkáčske zariadenie. Je to jednoduché zariadenie, ktoré sa skladá z dreveného rámu, listu, bidla, osnovného a tkaninového návoja. Osnova bola uložená vodorovne a navinutá na osnovnom návoji. Pri tkaní sa sedelo a prešľup sa tvoril šliapaním. Útok sa zatkával palicou a prirážal sa paprskom na bidle. Hotová tkanina sa navíja na tkaninový návoj.

V Európe sa na výrobu tkanín používala vlnená, ľanová a konopná priadza. S križiackymi výpravami sa do Európy dostávali vo väčšej miere tkaniny z Orientu,

Blízkeho východu i krajín hraničiacich so Stredomorím, čo podnietilo rozvoj európskej výroby kvalitných tkanín. [Zajonc, s. 6]

Obr. 2 Remeselnícka tkáčska dielňa

(Zdroj: Zajonc, J.: Snovanie a tkanie plátna, 2005)

V 15. a 16. storočí začínajú na Slovensku vznikať tkáčske cechy, ktoré ochraňovali záujmy remeselníkov a snažili sa skvalitniť výrobu tkanín. V Bardejove a okolitých dedinách bolo tkanie a predaj plátna dôležitým zdrojom príjmov. V 18. storočí prudko stúpla produkcia remeselných tkanín. V roku 1733 bol vynájdený tkalcovský člnok, v ktorom bola uložená útková cievka, z ktorej sa odvíjala útková niť do prešlupu. V 40-tych rokoch 18. storočia bolo pradenie ľanu a tkanie plátna vyhlásené ako slobodná živnosť, začínajú tu vznikať prvé manufaktúry a cechy postupne zanikajú. Z ľanu sa tkali plátna rôznej kvality. Najtenšie a najkvalitnejšie plátno sa používalo na sviatočné košele, šatky, čepce, svadobné šerpy a iné. Zo stredne kvalitného sa šili mužské košele a nohavice, spodničky, plachty a uteráky. Najmenej kvalitné, hrubé a riedke plátno sa používalo na vrecia, slamníky a na rôzne plachty s využitím v hospodárstve. Centrum tkania bolo na Spiši, Orave a v Šariši. Výroba plátna sa rozšírila aj v Liptove, Gemeri, Turci, Zemplíne, vo Zvolene a v Trenčíne. Používalo sa aj vlákno živočíšneho pôvodu – vlna. Základom je rúno, ktoré sa spracovávalo ďalej, buď na netkanú textíliu (plst'), alebo sa spriadalo na priadzu, z ktorej sa vyrábalo súkno. Výroba tejto vlnenej tkaniny, ako aj výroba konopného a bavlneno-konopného plátna sa rozvíjala na západnom Slovensku.

Koncom 18. storočia bola sčasti ručná výroba nahradená strojovou. V roku 1785 bol zostrojený prvý mechanický stav, ktorý bol zdokonalený v roku 1890 samočinnou výmenou útkových cievok. Domáca výroba tkanín si aj napriek rozvoju priemyselnej výroby od 18. storočia zachovala v dedinách stredného, východného a čiastočne aj

západného Slovenska významné postavenie až do 20. storočia. Koncom 18. storočia začala do textilnej výroby na Slovensku prenikať bavlnená priadza, ktorá ovplyvnila kvalitu domáceho plátna a iných domácich tkanín.

Obr. 3 Tkáčka z Ďurčinej

(Zdroj: Zajonc, J.: Snovanie a tkanie plátna, 2005)

Základná tkáčska väzba bola plátňová, neskôr aj keprová. Postupne sa odvodzovali zložitejšie tkáčske techniky. Okrem hladkých tkanín sa tkali aj vzorované, ktoré sa zdobili väzbami tvorenými zmeneným stúpaním na podnože, dvíhaním osnovných nití, zmenou farby osnovy alebo útku, tkaniny s vlasom, alebo so slučkami na povrchu. Farebné a vzorové kombinácie, rôzne väzby a materiály charakterizovali jednotlivé regióny Slovenska. Dnes sa na tkanie používa ľan, bavlna a vlna. Zhotovujú sa z nich rôzne druhy prikrývk, prestieraní, obrusov a vankúšov. Používajú sa tu všetky tkáčske techniky s veľkou variabilitnosťou vzorov. Od kombinácie jednotlivých pásikov až po zložité vzory s rastlinnými a geometrickými motívmi. Oblúbené sú tkaniny v prírodnej farebnosti s použitím ažúrovej techniky, ktoré sú vhodné do každého moderného interiéru.

1.2 Tkanie

Tkaním sa zhotovuje tkanina pravouhlým krížením dvoch sústav nití, osnovy a útku. Jeho základom je striedavé zdvíhanie a klesanie sústav nití v osnove, medzi ktoré sa vkladá útok. Vyvinulo sa z pletenia.

1.2.1 Príprava osnovy ku tkaniu

➤Súkanie – prevíjanie priadze z nevhodného tvaru (potáč, pradeno, na iných cievkach ako krížových) do tvaru vhodného na ďalšie spracovanie. Pri operácii sa priadza čistí (krátke vlákna, zvyšky, prach, hrubé miesta). Navíjaním pod rovnomerným napätím sa odstraňujú nesprávne prevedené spoje. Konce priadzí sa spoja tkalcovským uzlom, alebo bezuzlovými splietačmi. Parafinuje sa, pričom sa vlákna uhladzujú, odstraňujú sa malé vlákna a elektrostatický náboj. Priadza musí mať rovnaké napnutie a v návinoch byť v čo najväčšej dĺžke.

➤Snovanie – prevíjanie priadzí z krížových alebo iných cievok na osnovné návoje. Potrebné je, aby sa navíjali v požadovanej hustote, s potrebným počtom nití a s primeraným napnutím na osnovný návoj. Snová sa z cievok položených na cievočnici, stojane. Poznáme snovanie pásové, válové a dielové.

Snovanie pásové sa v plnej dostave a čiastočnej šírke pás po páse snová na snovací bubon. Po dosiahnutí požadovaného počtu osnovných nití sa všetky nite previnú na spoločný snovací návoj.

Snovanie válové sa používa pri šlichtovaní osnovy. Snová sa v plnej šírke, ale čiastočnej dostave na potrebný počet dielových snovacích válov, z ktorých sa nite previnú na spoločný osnovný návoj.

Snovanie dielové sa snová v plnej hustote a šírke na dielové vály, ktoré sa až na stroji zostavujú na požadovanú osnovu. Toto snovanie sa používa na prípravu osnov na stuhý a osnovné pleteniny.

➤Šlichtovanie – operácia, pri ktorej sa osnovné nite namáčajú do šlichty. Je to roztok prírodného alebo syntetického škrobu, alebo ďalších látok. Pri mechanickom šlichtovaní priadza prechádza dvoma párami šlichtovacích valcov. Prvý pár šlichtu nanáša, druhý par zbavuje priadzu nadmernej šlichty. Osnova sa na šlichtovacom stroji zároveň aj suší. Účelom šlichty je spevnenie osnovných nití a uhladenie ich povrchu. Osnova sa potom ľahšie navlieka a je trvalejšia a odolnejšia proti oderu pri tkaní. Pri ručnom tkaní nebolo potrebné osnovu šlichtovať, ale pri mechanických tkacích strojoch je to potrebné.

➤Navádzanie a nadväzovanie osnovných nití. Osnova sa najskôr navádza do brda (súhrn listov). Brdo slúži k vytvoreniu zivy, prešlupu, do ktorého sa potom zanáša útok.

Jednotlivé osnovné nite sa preťahujú očkami nitel'nic jednotlivých listov. Pri tkaní plátna sa používajú dve nitel'nice. Nite sa navliekajú striedavo jedna do oka v prednej a druhá do oka v zadnej nitel'nici. Tieto nite sa potom navádzajú do paprsku, ktorý udržiava osnovné nite v pravidelných vzdialenostiach. Pomocou paprsku sa priráža zatkaný útok k hotovej tkanine.

Pri spracovaní rovnakých druhov osnov po sebe, s rovnakým počtom nití a pre tkaniny s rovnakou väzbou sa môže osnova nadväzovať. Aby sa toto všetko nemuselo navliekať odznova, stará osnova sa nedotká do konca a nadviaže sa na ňu nová osnova.

1.2.2 Príprava útku

➤ Súkanie útku sa uskutočňuje na krížové alebo útkové cievky. Princíp je podobný ako pri súkaní osnovy.

➤ Naparovaním sa fixuje zákrut priadze, čím sa zabraňuje smyčkovaniu. Naparená priadza je plnšia, mäkšia a tvárnejšia.

1.2.3 Postup pri tkaní

1. Otvorenie prešlupu vzniká pomocou nitel'nic. Ich úlohou je dvíhať časť osnovných priadzí a ich ďalšiu časť sťahovať, aby medzi hornými a dolnými priadzami vznikala medzera – ziva.

2. Do zivy sa po celej šírke osnovy vnáša člnok s cievkou útkovej priadze. Ďalšie možnosti zanášania sú pomocou škripca, ihly, prúdu vzduchu alebo vody.

3. Po zanesení útku je zmena prešlupu. Tkacie listy si vymenia polohu. Najskôr prídu do základnej polohy, potom sa tkacie listy vymenia. Tým sa osnovné nite prekrížia, aby mohol byť útok prirazením upevnený k tkanine.

4. Zanesený útok je paprskom umiestneným v bidle prirazený k tkanine. Začína sa tvoriť nový prešlup. Tento postup sa opakuje, čím postupne vzniká tkanina, ktorá sa navíja na tkaninový návoj.

*Obr. 4 Tkáčske krosná
(Zdroj: vlastná fotografia)*

1.2.4 Popis krosien

1. osnovný návoj, 2. tkacie listy, 3. nitelnice, 4. bidlo, 5. paprso, 6. prsník, 7. tovarový návoj, 8. podnože, 9. rám

1.3 Použité techniky zdobenia

1.3.1 Ažúrová technika tkania

Ažúrová technika tkania sa na Slovensku vyskytovala veľmi málo, skoro vôbec. Na celom Slovensku prevládali prevažne techniky klasickej plátnovej a ripsovej väzby. S tkaním ažúr sa môžeme v dnešnej dobe stretnúť na východnom Slovensku, v okolí Košíc a Abovskej župy. Táto technika sa využívala len na interiérové textilie ako obrusy, prestierania, uteráky, prípadne vankúše. Na ľudový odev sa nevyužívala vôbec. Samostatné tkanie sa uskutočňuje na ľanovej osnove z veľmi tenkého priemyselne spradeného ľanu. Používa sa bielený, ale aj prírodný. Osnova sa pripravuje z rovnakého počtu nití ako plátno, približne 480 nití sa snuje na šírku 0,65 m. Počet metrov snujeme menší z dôvodu, že ľan je veľmi tenký a veľmi živý, takže by sa mohlo stať, že by nám padal zo snovadiel. Útkový materiál sa tiež používa ľanový s tým rozdielom, že sa spriada spolu 12 ľanových nití, ktorými sa začína pretkávať hlavná, prevažne väčšia časť tkaniny.

Obr. 5 Tkaná ažúra

(Zdroj: vlastná fotografia)

1.3.2 Spojovacie švíky

Stehy, ktoré spájali dva kusy textílie, považujú niektorí bádatelia za prvotné vo vývoji výšivky. Spojovacie stehy sa v minulosti využívali na rozšírenie podomácky vyrábaného materiálu, lebo jeho šírka nestačila na všetky účely. [Šullová, Stahlová, s. 108] Predpokladá sa, že dekoratívne stehy a motívy sa začali vyvíjať práve okolo spojovacieho švíku, to znamená, že výšivka len dopĺňala funkčné stehy a postupne sa osamostatňovala, čím získavala dekoratívny charakter. Napríklad v Liptove zošívanie spojovacím švíkom zaniklo začiatkom 20. storočia. Ostalo len na súčiastkach, kde sa

mohlo vyvinúť ako dekorácia. Táto technika sa neskôr zdokonalila a prijala pre seba ornamentálne prvky, ako zúbky, pružky a pod. [Rybáriková, s. 4]

Plátno, ktoré sa tkalo v dedinskom prostredí malo využitie hlavne pre vlastnú potrebu, na odev a na ostatné textilie pre domácnosť. Tkalo sa väčšinou na šírku približne 50 až 70 cm. Na niektoré textilie väčšieho rozmeru ako obrusy a plachty bol materiál úzky, tak bola potreba spojiť dva, niekedy aj tri kusy. Spojovacie švíky tu nie sú len účelné, ale splňujú aj dekoratívnu funkciu. Toto ozdobné spájanie sa využívalo aj pri šití ľudového odevu. Spojovacím švíkom sa ozdobne prišivali rukávy k drieku košele, zošivali sa ním diely ženskej sukne, ale najviac sa využíval na ženských zásterách.

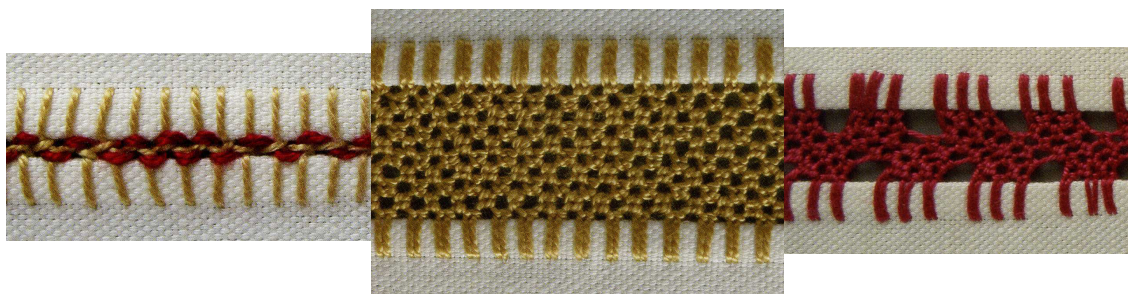
Na tradičnom slovenskom textile nájdeme pomerne širokú škálu stehov, od jednoduchých až po niekoľko centimetrov široké ozdobné švíky. Dajú sa rozdeliť do štyroch skupín:

➤Švíky, ktoré používajú len základné stehy na spojenie dvoch kusov tkaniny k sebe, bez prekríženia nite pri šití. Ak chceme, aby bol spojovací steh pevnejší a najmä výraznejší, môžeme ho šiť z dvojitej priadze.

➤Švíky, spojené jednoduchým krúžkovacím stehom majú podobu spojovacieho stehu. Šije sa v pravidelných medzerách v smere zhora nadol. Krúžkovací spojovací steh má veľa rozličných variantov. Na tých jednoduchších sa využívajú rozličné zúbky, zložitejšie majú steh rozšírený nie na plátne, ale práve v medzere medzi dvoma tkaninami.

➤Švíky, ktoré sa šijú slučkovacím stehom tvoria najpočetnejšiu skupinu, lebo slučkovací steh umožňuje vytvárať veľké množstvo variácií a tiež umožňuje vyplniť rôznu šírku priestoru medzi tkaninami. Často vytvárali dojem čipky. Ukážky tejto skupiny stehov nepovažujeme za vyčerpávajúce, dajú sa rozvíjať ďalej, záleží len na zručnosti a predstavivosti. Pri švíkoch vytváraných zo slučkovacích stehov sa ešte často stretávame s došívaním nitami inej farby. Základná slučková plocha sa ozdobne prešívá zadným stehom a môže vytvárať krivinky, kosoštvorce a podobne.

➤Švíky vytvorené prepletaním nití v priestore medzi dvoma tkaninami.

Obr. 6 Spojovacie švíky

(Zdroj: Rybáriková, A.: Spojovacie švíky, 2008)

Spojovacie švíky môžeme nájsť na odeve a textile zo všetkých regiónov Slovenska. Boli prirodzeným spôsobom zošívania, takže ich rovnako používali na východe aj na západe našej krajiny. Ťažko povedať, kde dosiahli najväčšiu rôznorodosť a ozdobnosť. Charakteristické sú pre obrusy, plachty, košele, rukávce, sukne a zástery z okolia Trenčína, cez Záhorie, Hont, Nitru až po Haburu a Úpor na východnom Slovensku. [Rybáriková, s. 5]

Ozdobnými švíkmi sa k sebe spájali väčšinou dva kusy tkaniny s pevným okrajom, niekedy aj okraje vopred úzko a pravidelne vypracované - obrúbené (dvakrát zahnuté a pristehované). V okolí Trenčína (Kubra) si najprv okraje oboch kusov tkaniny obrúbili slučkovacím stehom a až potom ich spájali. Niektoré ženy ušili spojovací švík samostatne a hotový ho potom všívali obrubovacím stehom medzi kusy plátna. Spôsob, akým postupovali pri šití švíka, nie je známy. Ženy šili švíky voľne v rukách a dokázali udržať rovnakú šírku medzi okrajmi tkaniny po celej dĺžke.

Pri šití spojovacích švíkov sa používali rôzne druhy a hrúbky priadze. Na hrubšie konopné a ľanové plátno sa často používala hrubšia konopná, ľanová alebo bavlnená niť. Na jemnejšie plátna sa používali jemnejšie nite, perlovka, vyšívacia bavlnka, hodváb. Spojovací švík sa zvyčajne šije kontrastnej farby, alebo sa používa i viac farieb, čím vzniká ďalší efekt. Na zásterách z modrotlačé sa šili švíky pestrými vlnami, ktoré sa farebne striedali v niekoľkokocentimetrových intervaloch. Pri odevoch, kde švíky plnili len svoju funkčnosť, bola niť obyčajne vo farbe tkaniny.

Pre začiatočníka je najjednoduchšie učiť sa šiť spojovací švík podľa kresby. Pri šití širších ozdobných švíkov, je lepšie si šírku švíka vyznačiť na tvrdý papier a k značeniu z oboch strán pristehovať dva kusy látky. Tým nám vznikne pravidelná medzera, do ktorej šijeme spojovací steh. V súčasnosti majú kupované textílie široký

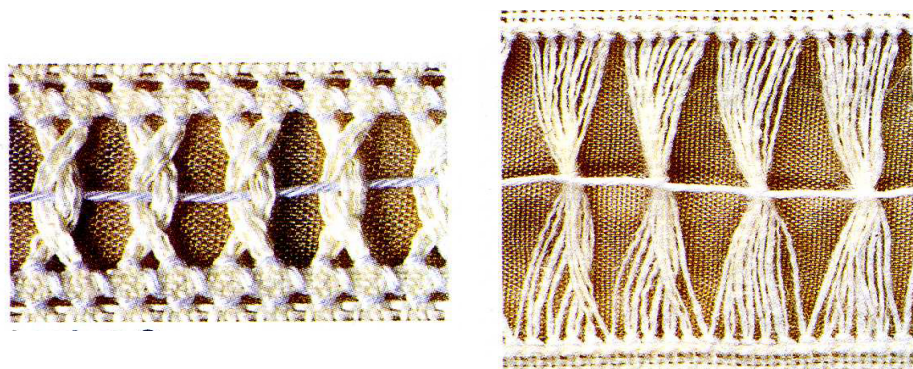
a veľmi tvrdý pevný okraj, preto spájanie týmito švíkmi je dosť náročné. Pokiaľ chceme spájať textilie bez pevného okraja, je potreba ich zahnúť a nastehovať, v niektorých prípadoch stačí len dobre zažehliť.

V súčasnosti na zošívanie dvoch kusov látky používame šijací stroj, je to rýchlejšie. Spojovacie švíky môžeme využiť pri spájaní menších kusov látky, ako je prikrývka alebo vankúš, kde môže vzniknúť pekná ozdoba.

1.3.3 Ažúry – prelamovaná výšivka

Táto technika ľudovej výšivky pochádza z 19. stor. Využívala sa na zdobenie odevných súčastí a textílií na Záhorí, v okolí Myjavy, Trnavy, Bánoviec nad Bebravou, Topoľčian, Komárna a na východnom Slovensku.

Pomocou techniky prelamovanej výšivky vytvárame tzv. mriežky, ktoré získavame vytiahnutím určitého počtu nití z tkaniny. V mojej práci je táto technika prispôbená. Diery nie sú vytvárané vytiahnutím nití, ale nechaním voľnej osnovy pri tkaní. Ponechané vlákna takto vytvorených mriežok potom spájame ozdobnými stehmi do zväzkov, alebo na stehy vyšívame, vlákna obšívame, obtáčame. Pokiaľ vyťahujeme nite z tkaniny len v jednom smere, ide o jednoduché prelamovanie. Keď nite vyťahujeme v oboch smeroch, je to dvojité prelamovanie. Pri voľnejšie tkaných látkach zašívame konce vytiahnutých vlákien späť do látky. U husto tkaných látok vytiahnuté vlákna zaistíme krúžkovacím alebo slučkovým stehom.

*Obr. 7 Prelamovaná výšivka
(Zdroj: Časopis Anna, 04/05)*

1.3.4 Uzly

Začiatky viazania uzlov siahajú do dávnej minulosti, kedy mali ale len funkčné poslanie. Asi 4000 rokov p. n. l. začali mať uzly aj ozdobnú funkciu. Používali sa pri výrobe odevov. Uzly zabráňovali rozstrapkávaniu okrajov odevov a taktiež ich krášlili ozdobným lemom. Uzlovanie patrí medzi najstarší druh ručných prác v textilníctve a má svoj pôvod u národov Stredného východu. Už v staroveku vládcovia v Egypte, Grécku, Asýrii zdobili viazanými šnúrkami a strapcami svoje rúcha. Aj starovekí moreplavci a rybári už poznali viaceré druhy uzlov. Podľa legendy pripisovali niektorým uzlom aj čarovnú moc. Ďalšie záznamy z rôznych období dokumentujú používanie uzlov na praktické účely. V 13. storočí dostala technika viazania uzlov nový názov aj novú dekoratívnu funkciu. Pomenovanie tejto techniky má názov v Arábii - „migramah“ a v Turecku - „magramah“. Odtiaľ sa tento názov dostal aj do Francúzska, kde vznikla dnešná podoba - „macramé“. [Brezinová, Kuzminová, s. 8]

K nám táto technika prenikla v 19. storočí. Svedčia o tom zachované práce našich prababičiek a babičiek v okolí Trnavy, Zvolena a na východnom Slovensku. Viazaním uzlov zakončovali voľne visiace nite na zásterách, plátených nohaviciach, šatkách a obrusoch. Svoje skúsenosti a vedomosti potom odovzdávali nasledujúcim generáciám.

Ako každá ručná práca vyžaduje aj technika viazania uzlov trpezlivosť a presnosť. Odmenou za trochu námahy bude radosť z vytvorenej dekoračnej ozdoby, predmetu, pretože máloktorá ručná práca poskytuje také možnosti fantázie a vkusu tvorcu ako viazanie uzlov. Práve preto je návrat k starým technikám ručných prác akousi reakciou na dnešný búrlivý technický rozvoj.

1.3.4.1 Retiazkový uzol

Patrí medzi najznámejšie a najčastejšie používané uzly. Tento uzol bol použitý aj v mojej práci na vytvorenie viazačiek na gombíky. Pri stĺpci uzlov tvoriacich retiazku nie je líčna a rubná strana rovnaká. Líčna strana je krajšia a podobá sa rade perličiek. Ak použijeme správne krútenú tvrdšiu niť, dostaneme pekný vzor.

Obr. 8 Retiazkový uzol

(Zdroj: Brezinová, A.; Kuzminová, M.: Naše obľúbené uzly, 1990)

Tento uzol môžeme použiť namiesto retiazky na náhrdelníky, môžeme ho zakomponovať do dekoračných závesov, ozdobiť ním a zároveň aj spevniť kraje opaskov, náramkov, ako aj zakončiť iné jemné dekoračné práce. Z týchto retiazkových uzlov môžeme vytvárať aj rôzne vzory. Môžeme zhotoviť hustý vzor ľubovoľnej veľkosti, pri ktorom spájame dvojice retiazkových uzlov.

1.4 Použité materiály

1.4.1 Bavlna

Sú to semenné vlákna z toboľiek rôznych odrôd bavlníka (*Gossypium*). Bavlna je kríkovitá rastlina dorastajúca do výšky 150 cm a pestuje sa ako jednoročná rastlina. Každý rok sa znova vysádza, aby sa zabránilo prezimovávaniu škodcov. V niektorých krajinách sa pestuje ale i ako dvojročný až trojročný krík. Po odkvitnutí vytvára bavlníkové toboľky, ktoré obsahujú semená pokryté jemnými chlpkami. Po dozretí toboľky prasknú a vlákna sa z nich uvoľnia. Vláknó bavlny je jednobunkové, má bielu, smotanovo žltú až béžovú farbu. Má tvar sploštenej stužky, ktorá je skrútená šróbovitým závitom a má zosilnené okraje. Čím je vlákno zrelšie, tým má menej závitov. Povrch vlákna je potiahnutý kutikulou, ktorá obsahuje pigmenty, ktoré dávajú vláknám prirodzenú farbu. Vláknó má jemnú a pevnú pokožku, po celej jeho dĺžke je lumen, dutina vyplnená vzduchom a zvyšky cytoplazmy.

Obr. 9 Bavlník

(Zdroj: Internet)

Pestovala sa už 4000 rokov p. n. l. v Indii. Najstaršie zachované bavlnené tkaniny sa našli v zručninách jednej z najstarších kultúr ľudstva – tzv. kultúry herappskej. Bavlnené látky boli uložené v strieborných nádobách. Z Indie sa bavlna dostala do Egypta a cez Babylon, Čínu a Malú Áziu do ostatných zemí. Neskôr sa objavuje aj v Južnej Amerike. V Európe sa zaznamenáva jej pestovanie v 10. stor. v Španielsku, v 14. stor. v Taliansku a v 15. stor. na Balkáne. Na Slovensku s bavlnenou priadzu pracovali už stredovekí remeselní tkáči. Vo väčšej miere sa začala používať v manufaktúrnej výrobe v 18. storočí (v Šaštíne, Bernolákove, Devíne, Bratislave,

Tepličke nad Váhom). V súčasnosti sa bavlna pestuje hlavne v USA, Rusku, Brazílii, Egypte, Číne a Indii. Na pestovanie jej vyhovuje vlhké a teplé pásmo, pôda trochu humusovitá, piesková.

Poznáme asi 40 druhov bavlníkov. Najznámejšie druhy sú bavlník srstnatý (*Gossypium hirsutum*), bavlník barbadoský (*Gossypium barbadense*), bavlník stromovitý (*Gossypium arboreum*), bavlník bylinný (*Gossypium herbaceum*).

Dĺžka vlákna je 10 až 60 mm a hrúbka 12 až 45 μm . Prirodzená farba bavlny je ovplyvnená najmä druhom bavlníka a klimatickými pomermi. Najčastejšie sa vyskytuje bielej až žltohnedej farby, len výnimočne má iné farebné odtiene. Bavlna má vysokú odolnosť voči teplu, ale malú tepelnú izoláciu. Za mokra sa pevnosť a ťažnosť zvyšuje. Pevnosť je veľmi dobrá vďaka stužkovému tvaru vlákna, závitu a zosilnenému okraju. Pôsobením slnečného žiarenia vlákna žltnú a stávajú sa menej pevné. Má malú pružnosť, dobrú tvarovateľnosť, ale svoj tvar si neudrží. Bavlnu hmyz nenapáda, ale voči plesniam má malú odolnosť. Bavlnené vlákna prijímajú všetky farbivá a tkaniny sa dajú dobre vzorovať tlačou. Jemnosť má veľký vplyv na spriadateľnosť, čím je bavlna dlhšia, tým je jemnejšia. Bavlna je nenahraditeľnou surovinou pre textilné výrobky.

Bavlna sa rozdeľuje podľa troch kritérií:

- dĺžka – stapl (krátke, stredné, dlhé)
- trieda (farba, lesk, čistota, stupeň poškodenia)
- charakter (pevnosť, jemnosť, rovnomernosť staplu)

Postup spracovania

1. Zrelé toboľky bavlníka praskajú a semená pokryté vláknami sa zberajú. Zber sa bežne vykonáva mechanicky.

2. Bavlna sa spravidla čistí neďaleko bavlníkových plantáží. Vlákná sa čistia prúdom vzduchu a rotačná kefa oddeľuje vlákna od semien a častí toboľky.

3. Vlákná sa potom lisujú do balov a posielajú do textilných závodov.

4. Surová bavlna sa musí rozmotat' na mykacom stroji. Bal bavlny sa stlačí na vlnitej rohoži a potom sa vyčese, vyčistí a rovnoobežne usporiada na ozubenom rotore.

5. Vzniknuté pramene vlákien sa preťahujú medzi gumenými valcami preťahovacieho stroja, ktoré rotujú zvyšujúcou sa rýchlosťou.

6. Potom sa vlákna spriadajú na dopriadacích strojoch.

7. Niekoľko vlákien bavlny sa spojí, natiahne a skrúti na rotujúcom vretene a napokon vzniká súvislá priadza.

Bavlna je nenahradiiteľnou surovinou pre textilný priemysel. Jej produkcia stále narastá i keď sa podiel na celkovej produkcii textilných vlákien znižuje. Použitie je všestranné. Zmesuje sa hlavne s polyesterom, s ktorým sa jej mechanické a elastické vlastnosti zlepšujú. Zlepšuje sa zotavenie po zmačkaní, zlepšuje sa tvarová a rozmerová stálosť a pevnosť proti odieraniu. Zmes poskytuje ochranu proti vzniku nepríjemného elektrostatického náboja a zaisťuje savosť.

Bavlnené vlákna sa používajú na posteľnú bielizeň, uteráky, vreckovky, šatovky, čipky, krajky, nite, dekoračné tkaniny, výšivky. Vďaka svojej schopnosti nasávania tekutín má široké využitie aj v medicíne ako vata a obväzový materiál. Zo semien sa vyrába jedlý olej a krmivo pre dobytok.

1.4.2 Ľan

Najznámejší je ľan siaty (*Linum usitatissimum* L.). Ľan patrí medzi naše najdôležitejšie pradiarske rastliny. Je to jednoročná rastlina a patrí do čeľade ľanovitých rastlín. Má pomerne veľké kvety na slabých stonkách, ktoré dorastajú do výšky 60 až 120 cm. Listy sú priľahlé, trojžilové. Kvitne modro, bielo, ružovo i jasne žlté. Po odkvitnutí na ňom dozrieva tobolka, ktorá obsahuje semená vajcovitého tvaru. Podľa toho, či chceme mať kvalitné vlákna, či semená na olej, pestujeme jednu z dvoch základných odrôd – ľan priadny alebo ľan olejný. Nedávno bol vyšľachtený ľan olejno-priadny, ktorý poskytuje aj olej aj vlákna.

Pestovanie ľanu a jeho použitie v pradených priadzach a tkaninách sa archeologicky dokladá už v mladšej dobe kamennej. Po odevoch zo zvieracích koží boli prvé textilné šaty človeka z ľanového vlákna. Starý Egyptania vedeli spracovať ľan počiatkom 4. tisícročia pred n. l. a ľanové plátno používali k zabaľovaniu múmií. Postup výroby plátna je znázornený na freskách v hrobkách z doby Starej ríše. Egyptania

pestovali už náš ľan siaty. Taktiež v Mezopotámii sa ľan pestoval už pred 4000 – 5000 rokmi. V tých dobách bolo starobabylonské mesto Borsippa strediskom spracovania ľanu. Keď Židia prišli do Palestíny, našli tam pole ľanu. O ľane sa hovorí aj v Biblii, kde sa dozvedáme, že už vtedy boli v obľube ľanové košele. Rozšírené bolo pestovanie ľanu aj v starom Grécku a v Ríme. U nás sa ľan pestoval už pred mnohými storočiami. I keď bol rozšírený po celom území Slovenska, tradičná textilná kultúra sa na ňom zakladala najmä v severných a východných oblastiach. Hlavné strediská boli Spiš, Šariš, Orava. Darí sa mu hlavne v podhorských a horských oblastiach. V súčasnosti sa ľan vo veľkej miere pestuje vo východnej Indii, v Írsku, vo Francúzsku, Belgicku, Švajčiarsku, Holandsku, Rakúsku, Taliansku, Poľsku a na Balkáne.

Obr. 10 Ľan siaty

(Zdroj: Internet)

Existuje približne dvesto druhov ľanu, u nás asi sedem. Vzácnym je ľan žltý (*Linum flavum* L.). Ten sa návštevníkom tak páčil, že musel byť prehlásený za chránenú rastlinu. Na suchých stráňach, najmä na vápencoch, rastie ľan rakúsky (*Linum austriacum*). Medzi ďalšie druhy patrí ľan trváci (*Linum perenne*), ľan chlpatý (*Linum hirsutum*), ľan trojbliznový (*Linum trigynum*), ľan tenkolistý (*Linum tenuifolium*), ľan prečisťujúci (*Linum catharticum*).

Ľan je módnym vláknom, ktoré sa právom môže označiť za najlepšie prírodné vlákno. Vzhľadom na jeho vlastnosti, sotva by sme našli univerzálnejšiu a lepšiu rastlinu. Spracovaním ľanu sa získa technické ľanové vlákno, ktoré sa skladá z elementárnych vlákien dlhých 25 až 30 mm a hrubých 15 až 18 µm. Farba vlákna závisí

od pôvodu a spôsobu spracovania. Ľanové vlákna majú obvykle krémovo bielu, sivú až striebornú farbu, ľanové vlákna nestarnú. Majú veľmi dobrú pevnosť, po konope v tejto skupine najvyššiu. Ľanové plátno je silné, odolné voči zoderatiu a časom a používaním sa len zlepšuje. Tvarovateľnosť je malá, vlákna rýchlo strácajú tvar, ktorý dosiahli žehlením. Pružnosť je oproti bavlně malá. Na ohmatanie je chladivý a ostrý, ale má krásny hodvábný lesk. Nemá skoro žiadnu tepelnoizolačnú schopnosť. Výrobky z neho sú aktívne, dobre absorbujú vlhkosť. Schopnosť farbenia má oproti ostatným rastlinným vláknám nižšiu. Chemické bielenie znáša horšie, preto sa bieli na slnku. Má veľmi dobrú tepelnú odolnosť, ale tkaninu je nutné žehliť nakropenú. Horí jasným plameňom, zostáva sivý popol, ktorý zapácha po spálenom papieri. Na pôsobenie kyseliny je citlivý, pôsobením roztoku hydroxidov sa poškodzuje pomalšie. Je odolný voči moliam, mikroorganizmy pôsobia len na rezný ľan.

Predstava plátna ako krčivého a tvrdého materiálu dnes už neplatí, pretože tieto vlastnosti sa dajú vylepšiť pomocou enzýmov. Tie odstránia z plátna krátke chuchvalce a jeho vlastnosti sa zlepšia bez toho, aby to ovplyvnilo jeho pevnosť. Enzýmy sa môžu pridávať buď do hotového výrobku, alebo už do nití.

Postup spracovania

1. *Pestovanie ľanu* - ľanové semeno sa seje na jar, a kým sa dostane do kvetu, potrebuje takmer 100 dní. V tomto období by sa malo ľanové pole udržiavať bez buriny, prospieva mu vlhké a teplé podnebie, suché počasie potrebuje ľan až v dobe zberu. Ľan sa nemôže dopestovať na rovnakom poli dvakrát za sebou, pretože veľmi vyčerpáva pôdu. Rastlina vyrastie do výšky viac než 1m a má nádherné, svetlomodré kvety. Len čo sa vytvoria semenné toboľky a dozrievajú prvé semená, začne sa ľan zberať. Pritom sa vytrháva zo zeme vo zväzkoch aj s koreňkami.
2. *Sušenie* - po zbere sa zviaže do malých snopčekov a повеšia sa alebo navrství na ďalšie dozrievanie a sušenie.
3. *Zdrňhanie ľanu* - keď je ľan vysušený, treba ho zdrňhať, to znamená, že sa semenné toboľky musia zotrieť. Pritom sa ľanové stonky po zväzkoch preťahujú cez železný hrebeň s ostrými hranami. Struky sa vyklepú dreveným kyjakom a semená sa dôkladne očistia – z nich sa dá lisovať zlatožltý olej.

4. *Máčanie ľanu* - buď sa odsemenené snopky ľanu rozložia vo voľnej prírode a prenechajú účinkom rosy a slnka, alebo sa vložia na dva až tri týždne do vody. Pri máčaní ľanu rosou sa snopky ľanu musia neustále obracať.

5. *Sušenie* - snopčeky ľanu sa rozložia na drevenom rošte a nahrievajú. Horúčava musí byť na jednej strane taká veľká, aby sa stonkové obaly natrhli a praskli, na druhej strane sa ale jemné vlákna nesmú opáliť.

6. *Lámanie a česanie ľanu* - najskôr sa stonky pomocou veľkej trlice (lámačky) na ľan nahrubo polámu, potom sa vedú rad za radom cez menšie trlice, až kým sa drevnatá časť úplne neodstráni a neostanú iba ľanové vlákna. Pri následnom česaní ľanu sa vlákna preťahujú cez hrebene alebo dosky s klincami, aby sa odstránili kratšie vlákna, kúdele. Dlhé vlákna sa dostanú k pradiarke – ako jemné zlatožlté „vlásie“.

7. *Spriadanie* - po vyčesaní sa ako vlas tenké ľanové vlákna zviažu do pradien a nastoknú na kolovrátok. Teraz ich môže pradiarka stáčať do priadze. Spriadanie ľanu je ťažké, vlákna sa ľahko trhajú a nie sú rovnomerne hrubé. Aj najjemnejšie spradené priadze majú typické zhrubnutia.

8. *Bielenie* - po spriadaní sa priadza varí spolu s bielym popolom, potom sa vyperie v studenej vode a usuší. Po tkaní sa hotové plátno ešte raz vybieli, tentoraz na slnku.

9. *Navíjanie* - spradená priadza sa odmotá z cievky a na motacom stroji sa navinie do pradien. Tak sa dá ľahko odmerať a bieliť. Potom sa vlákno navinie na tkáčske cievky.

Ľanové vlákna sa používajú na výrobu tkanín, ktoré majú široké využitie. Používajú sa na letné vrchné ošatenie a letnú obuv, na dekorácie, maliarske plátno a väzbu kníh. Tradičné plachty, obrusy a utierky z ľanových tkanín sú stále častejšie nahradzované lacnejšími výrobkami z bavlny a umelých vlákien. Menšia časť priadzí sa používa k výrobe obuvníckych nití na šitie. Vďaka svojej pevnosti sa ľan používa aj na výrobu požiarnych hadíc, dopravných pásov, stanov a plachiet na lode.

Z ľanu však nepotrebujeme len jeho vlákna, zužitkujú sa aj semená. Lisovaním sa z nich získava ľanový olej. Používal sa v stravovaní, najmä počas pôstov, keď boli tuky živočíšneho pôvodu zakázané. Olej sa využíva i na výrobu farieb, lakov, tmelov, linolea, nepremokavých látok i na umelé tuky. Uplatnenie nachádza aj v papierenskom a drevospracujúcom priemysle a boli pokusy pridávať ho ako spevňujúcu zložku do

zmiešanín, napríklad asfaltu alebo cementu, alebo do izolačných materiálov. Ľan je tiež zložkou mydiel s prídavkom ľanového oleja alebo ľanových semien. Ľanové semenka sa používajú aj do jedál a na pečenie. Veľké využitie majú aj v liečivách, mastiach a olejčekoch. Sú vhodné pri zažívacích problémoch na trávenie, vnútorne pôsobí ako preháňadlo. Varené semená sa používali ako obklady na vredy. Zmes vápennej vody a ľanového oleja je dobrým liekom na popáleniny. Ľanové pokruty (kuchárske výlisky) sú výdatným pokrmom pre dobytok. Pazderie, ktoré vzniká pri spracovaní ľanových stoniek, sa používa na výrobu pazderových dosiek a na výrobu lisovaných briek.

1.4.3 Konope

Konope sú lykové vlákna z rastliny konopy siatej (*Cannabis sativa*) z čeľade konopovitých. Je to jednoročná dvojdomá rastlina s dlhou málo rozvetvenou stonkou s dlaňovito zloženými zúbkovanými listami. Zvrchu tmavo zelené a na spodku svetlo zelené listy prirastajú na spodnej časti stoniek oproti sebe a na hornej časti striedavo. Konope má malé oválne plody – našky. Sú lesklé, hladké, nahnedlé, obalené kalichom a listencom. Ako som spomenula, konope je dvojdomá rastlina, to znamená, že sú rastliny osobitne samčie a osobitne samičie. Žlté kvety samčích konôp sú bez koruny s päťcípim kalichom. Kvety samičích konôp sú úžľablé, usporiadané do snopkovitého zväzoku v pazuchách listov. Samčie konope dáva viac vlákna než samičie.

Obr. 11 Konope

(Zdroj: Internet)

Patrí k najstarším pestovaným vlákniťm rastlinám. Pestovanie konope pre drogu a olej sa datuje už od roku 2700 pred n. l. Prvé zmienky o jej výskyte v textile pochádzajú už z roku 1500 pred n. l. z oblasti južného Sibíra. V 1. tisícročí pred n. l. používali konope na výrobu odevov Skytovia, ktorí ju v 7. stor. pred n. l. priniesli z Ázie do Európy. Konope kupovali hlavne Gréci a vyrábali z neho lodné laná a plachty. Je rozšírená po celej zemeguli až po polárny kruh. Pestuje sa skoro vo všetkých európskych a vo väčšine ázijských zemí, hlavne v Číne, Japonsku, Taliansku, Turecku, Juhoslávii, Rusku, Maďarsku, Chile a i v USA. Konope patrí k najrozšírenejším technickým plodinám na Slovensku, je historicky výrazne prepojená i s poľnohospodárskou výrobou. Za feudalizmu sa pestovala na poddanských hospodárstvach a veľkostatkoch, predovšetkým pre vlastnú potrebu, a viac ako ľan. Svedčí o tom aj pomerne rozšírený chotársky názov Konopnica, Konopiská. Od 18. stor. sa časť produkcie konope a konopných výrobkov dostávala na trh. Konope sa najviac produkovalo na Záhorí, odkiaľ sa nespracované alebo polospracované vozilo na trhy do Viedne a do banských miest.

Podľa toho, kde sa konope pestuje, sa delí na konope severské, stredoruské, južné a východné. Východná odroda konope (*Cannabis sativa indica*), ktorá rastie na rozhraní Prednej Indie a Tibetu, poskytuje omamnú látku hašiš (marihuanu). Žuvanie, fajčenie alebo iné užívanie tejto drogy vo väčšom množstve je životu nebezpečné, po príjemných vidinách sa dostavuje telesná vyčerpanosť až smrť.

Konope, ktoré sa pestovalo na Slovensku, je konope stredoruského typu (*Medioruthenica*), ktorého stonky dorastali až do výšky 1 až 2 m. Vlákna získavané zo stoniek sa podobali ľanu, ale sú hrubšie a pevnejšie. Vlákna konope a ľanu sú zložením a charakterom veľmi príbuzné a sú si veľmi podobné. Konope sa sialo v máji v úrodnejšej časti chotára. Životný cyklus trvá okolo 110 – 120 dní, v závislosti od odrody a účelu pestovania. K ich pestovaniu sa viazali zvyky na zabezpečenie ich dobrej úrody a kvality. Konope sa nevytrhávalo celé ako ľan, ale kosilo sa. Prvé sa zbierali tzv. poskonné konope, poskovky, keď sa z ich kvetov začalo v júli prášiť. Materské alebo hlavaté konope, matierky, sa trhali v septembri. Konope sa viaže do snopkov, nerosí sa, ale väčšinou máča v studenej alebo v teplej vode. Vlákno oddelené od stonky sa suší v prírode, v nepriaznivom počasí v sušiarňach, lámu sa a vochlujú.

Konopné vlákno ma 5-uholníkový alebo 6-uholníkový prierez so zaoblenými vrcholmi. Dutina je pomerne široká a nepravidelná. Dorastá do výšky 2 až 5 m. Technické vlákna majú dĺžku 1000 až 2000 mm a skladajú sa z mnoho elementárnych vlákien dĺžky 15 až 25 mm a priemeru 15 až 50 μm . Vlákno je pevné, málo ťažné, pružnejšie a lepšie spriadateľné ako iné vlákna. Je veľmi odolné voči vode a vetru. Vlhkosťou sa pevnosť konope zväčšuje. Pôsobením vlhka sa skracuje, nabobtnáva, a preto dobre tesní, neprepúšťa vodu. Farba konope závisí na pôvode. Kvalitnejšie konope je svetlej farby, plavé až svetlo šedé, menej kvalitné je tmavšie až hnedé. Správne máčané konope má hodvábnny lesk. Konope sa od ľanu dá rozlíšiť pomocou použitia 10% roztoku cyaninu. Steny konope sa v roztoku zafarbia na modrozeleno, steny ľanu zostanú bezfarebné.

Konope bola základnou surovinou tradičnej textilnej kultúry južného a západného Slovenska. Z jemnejších vlákien sa vyrábajú konopné plátna. Hrubšie vlákna sa používajú hlavne pre technické účely na laná, špagáty, rybárske siete, popruhy, hadice, plachty, koberce, obuvnícke a sedlárske nite, vodovodné tesnenie a pod. Veľké využitie majú i v dekoračných a nábytkárskych tkaninách. Konope sa pestuje nielen pre vlákna, ale aj pre semená, z ktorých sa lisuje olej. Olej sa používal v strave počas pôstov, keď boli živočíšne tuky zakázané. Zvyškami semien po vylisovaní sa krmil dobytok. Odvar zo semien slúžil na liečenie alkoholizmu, besnoty, vredov a pod. Semená sa pridávali aj do vtáčieho zobu.

1.4.4 Juta

Juta pravá (*Corchorus capsularis* L.) je lykové vlákno, ktoré pochádza zo stoniek jednoročnej tropickej rastliny jutovníka tobolkatého z čelade lipovitých. Jej domovom sú tropické a subtropické oblasti Indického poloostrova a aj dnes je najviac rozšírená v Indii a Bangladéši. Pestuje sa aj v Amerike, Afrike, Číne a Austrálii. V našich klimatických podmienkach nie je možné ju pestovať. Súčasné meno vzniklo pravdepodobne zo sanskrtského označenia pre vlákno – yuta. V Európe sú prvé zmienky o jute až z roku 1828. V druhej polovici 19. storočia sa továrne na spracovanie jutového vlákna rozšírili zo Škótska do Anglicka, Belgicka, Francúzska, Nemecka a Rakúska.

Obr. 12 Juta

(Zdroj: Internet)

Jutovník tobolkatý je jednoročná rastlina, dorastá do výšky 2 – 5 m a priemeru stonky 1,5 – 2,5 cm. Striedavé, zúbkované, vajcovité kopijnaté listy sa vyznačujú dvoma nápadnými, kolmo od zúbkov odstavajúcimi zubmi. Kvety sú svetlé až biele, u najlepších druhov majú žltú až červenú farbu a hodvábnny lesk. Rastú buď jednotlivo, alebo po niekoľko vo zväzkoch, vyrastajú proti listom a pripomínajú kvet našej lipy. Pomerne veľké, čokoládovo hnedé semená sú uzavreté v guľovitej, na hornom konci trochu zmäknutej päťpuzdrovej tobolke.

Jutovníku sa dobre darí v hlbokkej pieskovo-ílovitej, na živiny bohatej pôde, za teploty vzduchu 15 – 32 °C a pri vlhkosti vzduchu 70 – 90 %. Nižšia teplota a vlhkosť spôsobujú pomalý rast a predčasné kvitnutie, čo zhoršuje kvalitu vlákna. Semená sa vysievajú od marca do začiatku mája, pomerne husto, buď ručne, alebo strojmi na siatie. Keď začnú rastliny vyrastať, jednotia sa na vzdialenosť asi 10 cm, aby sa nerozvetvovali. Porast je nutné niekoľkokrát plevať. Zber začína skoro po odkvitnutí, čo je asi 25 dní po výseve. Rastliny sa zrezávajú nízko nad zemou, alebo sa ako ľan vytrhávajú celé. Pozberané rastliny sa odlistujú, sušia a máčajú, až ide lykové vlákno ľahko oddeliť zo stoniek. Získané vlákna sa opäť máčajú a sušia. Elementárne vlákna sú max. 4 mm dlhé a hrubé 10 až 30 μ m. Usušené vlákna sú sivobiele až biele, najlepšie druhy sú sfarbené do žltá alebo do červenohneda a majú hodvábnny lesk. Zhnednutie behom máčania spôsobuje tanín, ktorý obsahujú vlákna. K spriadaniu sa používajú tzv. technické vlákna, ktoré sú dlhé 1,5 – 2,5 m.

Juta je menej pevná ako ľan alebo konope. Pôsobením svetla, tepla a vlhka sa pevnosť znižuje. Ťažnosť a pružnosť je malá, navlhavosť veľká. Má väčšiu odolnosť voči mikroorganizmom ako ľan alebo konope. Jutu možno dobre bieliť, tým však môže stratiť na pevnosti. Taktiež sa veľmi dobre farbí a po zafarbení má drsnejší povrch a podobá sa do určitej miery hrubej ovčej vlny.

Juta je nenáročná na pestovanie, má veľkú výnosnosť, preto je to lacná surovina. Najväčšie množstvo sa vyrába na vrecia alebo sa používa na výrobu priadze pre odevnícky priemysel, koberce, závesy, poťahoviny, plachtoviny, špagáty a laná. Jutový špagát je najvhodnejším materiálom na viazanie uzlov (macramé), a to nielen pre svoju poddajnosť a mäkkosť, ale aj preto, že dobre udržuje líniu a tvary viazaných vzorov. Juta sa používa dosť i pri výrobe linolea, izolačných materiálov a veľké uplatnenie nachádza v papierenskom priemysle ako lacný obalový materiál.

Okrem vlákien jutovníka sa zužitkovávajú aj listy a semená, ktoré obsahujú horčinu corchorin. Je to glykosid pôsobiaci na srdce obdobne ako glykosid digitalin obsiahnutý v listoch u nás rastúcich náprstníkov (*Digitalis*).

2.ODEVNÁ KOMPOZÍCIA

2.1 Inšpirácia

Odkiaľ čerpať inšpiráciu? Ako uplatniť staré krásne ornamenty a zdobenia v dnešnej odevnej kultúre? Vyhovuje to vkusu moderného človeka? Tieto výtvarné textilné techniky sa zachovali tým, že sa odovzdávali z generácie na generáciu v živej tvorbe našich starých mám. Ľudia mali túžbu svoj odev individualizovať, dať mu svoju známku, rukopis vlastnej osobnosti a odlíšiť sa tak od unavujúcej jednotvárnosti všedného dňa, o čo som sa v svojej práci snažila aj ja.

Svojou kolekciou som chcela pripomenúť to, čo je už skoro zabudnuté. Tkanie, bez ktorého si ľudia v minulých dobách nevedeli predstaviť život. Chceli sa obliecť, tak si museli materiál na odev utkať. Toto ma inšpirovalo, aby som odev tvorila týmto spôsobom. Skúsiť si, koľko práce na odeve v minulosti bolo, vcítiť sa do minulej doby. Menej je niekedy viac. To znamená, že som zdobením odevy neprepĺňala. Jednoduchosť, striedmosť je pôsobivejšia. Svojou prácou som sa zamerala aj na návrat k prírode, prírodným materiálom. V súčasnej dobe môžeme nájsť na trhu aj prírodné materiály, ktoré sú vďaka technologickým inováciám kvalitnejšie a trvanlivejšie, menej náročné na údržbu, dlhšie vydržia a sú vyrábané a spracovávané ekologicky, bez použitia množstva chemikálií. Bioštýl, ktorému podľať celý svet, zasiahol aj módu. Niet divu, že mnohí ľudia majú záujem o odevy z prírodných materiálov, napríklad z biobavlny.

2.2 Vlastná realizácia

Odevná kompozícia je tvorená kolekciou troch odevov. Základnou charakteristikou, ktorá tieto odevy spája, je technika tkania, ručné techniky a prírodné materiály. Odevy sú tvorené na výšku postavy 172 cm s obvodom hrudníka 86 cm, obvodom pásu 66 cm a obvodom bokov 94 cm.

Strihovo som vychádzala zo základného tvaru, obdĺžnika. Hlavným zámerom bolo využiť celú šírku osnovy, pevné kraje a hlavne nestrihať! Tkala som na viac častí, s rôznymi dierami, čo mi pomohlo odev tvarovať. Hľadala som rôzne línie, tvary odevov, rôzne spôsoby spojenia tak, aby sa dal využiť obdĺžnikový základ. Začala som od základných korzetových šiat. Boli tvorené len z jedného kusu tkaniny. Hľadala som v tom jednoduchosť a pritom nádheru zvýraznením ženských kriviek.

Ďalší odev bol z dvoch kusov tkaniny, ktoré som tkaním rozdelila tak, že som dostala materiál aj na rukávy. Tým sa mi podarilo z dvoch obdĺžnikových kusov látky zahaliť nielen trup, ale aj ruky bez toho, aby som do materiálu zastrihla.

Tretie šaty boli najzložitejšie. Skladajú sa z troch kusov tkaniny, i keď pôsobia ako by boli zo šiestich. Pripomínajú tvar presýpacích hodín, ktoré majú symbolicky poukázať na množstvo preliateho piesku od čias, kedy bola technika tkania nevyhnutnou súčasťou života až po dnešok.

2.2.1 Materiál

Každý materiál ma svoje osobité vlastnosti, ktoré sa prejavujú hmatovo aj opticky. Má zaujímavú štruktúru, farebnosť, krčivosť a pevnosť. Môže byť príjemný, hebký alebo tvrdý a drsný na ohmat. Ja som v svojej práci použila bavlnu ako osnovu. Je to priadza pevná, mäkká, príjemná na dotyk. Ako útok som použila ľan, konope a jutu. Tieto priadze sú pevné, majú ostrý a chladivý ohmat. No v dnešnej dobe sa pri ľane používa množstvo úprav, ktoré aj tento materiál robia príjemné na dotyk.

*Obr. 13 Použité priadze
(Zdroj: vlastná fotografia)*

2.2.2 Spôsob údržby

Vzhľadom na materiál a jeho spracovanie, sa nedoporučuje prať v práčke, používať bielidlá, ani sušiť v bubnovej sušičke. Doporučuje sa čistiť v čistiarni. Žehliť pri strednej teplote s použitím vlhkej handričky, z dôvodu aby sme zabránili lesku.

2.2.3 Charakteristika farby - prírodná hnedá

Je to farba zeme. Dáva nám pocit bezpečia, tepla, útulnosti, spojené s túžbou po jednoduchom tichom a s prírodou spätým životom. Radi si ju obliekajú ľudia, ktorí sú vyčerpaní a túžia po odpočinku, relaxácii a regenerácii. Je to farba materstva, znamená stabilitu, zaistenie, dar rastu a reality. Vyjadruje dobrosrdečnosť a ochotu pomoci, tiež plachosť, zdržanlivosť a je mlčanlivá. V náboženskej symbolike znamenala duchovnú smrť a degradáciu.

2.3 Začiatok realizácie práce

Priadzu používanú ako útok som si pomocou kolovrátku namotávala na cievku, ktorá je uložená v člunku. Je to nevyhnutný postup, ktorý mi jednak ušetril čas a pri správnom namotávaní aj uľahčil prácu, útok sa ľahšie odvíjal.

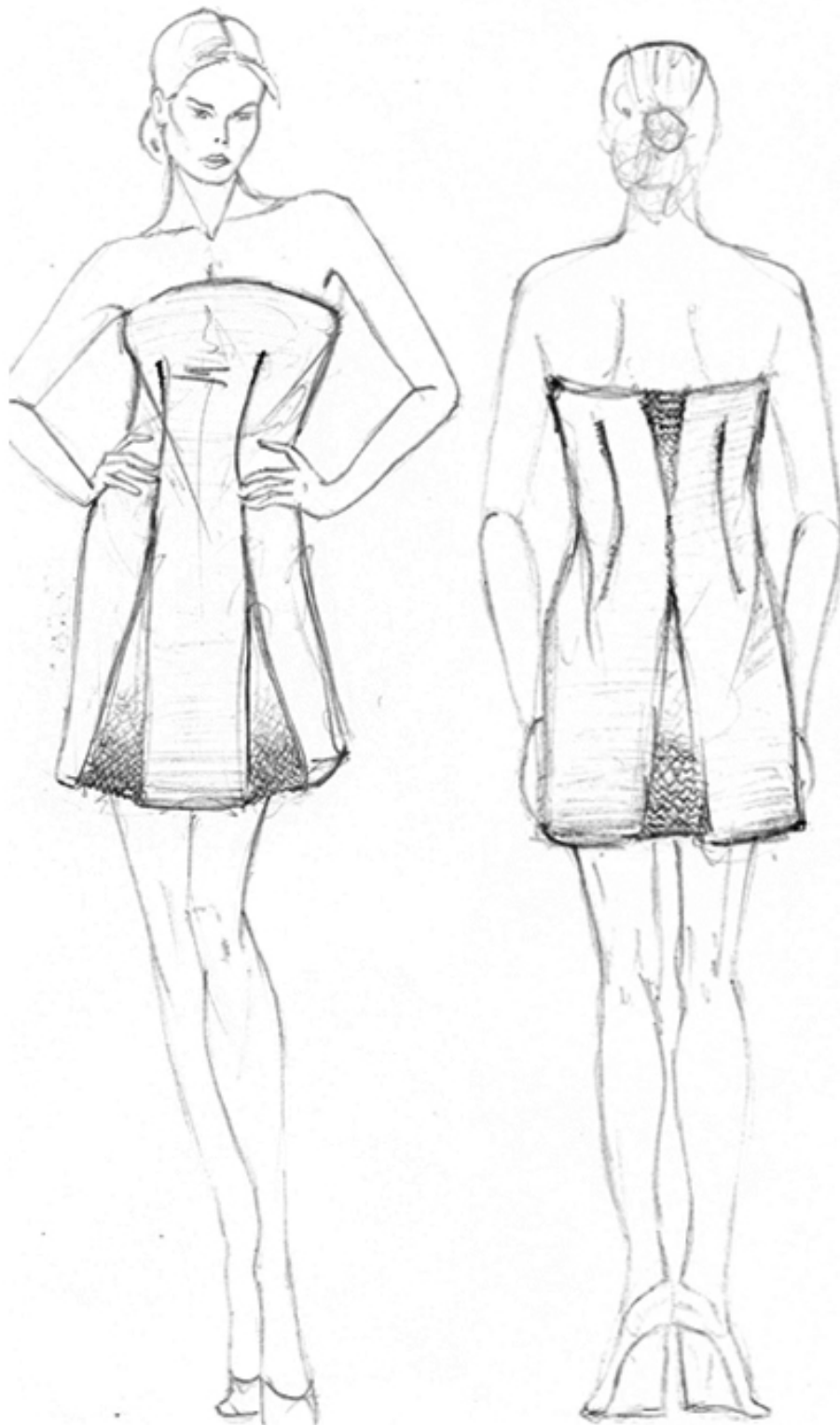
Samotné tkanie som začínala šliapnutím na podnož spojenú s nitelnicou, ktorá klesne. Súčasne sa druhá nitelnica zdvihne, čím vznikne medzi niťami osnovy ziva. Cez ňu som prevliekla pomocou člnka útok, ktorý som paprskom uloženým v bidle prirazila a súčasne som šliapla na druhú podnož, čím sa útok upevnil. Tento postup som opakovala ďalej, až vznikala tkanina.

*Obr. 14 Navíjanie útkovej priadze na kolovrátku
(Zdroj: vlastná fotografia)*

2.4 Tvorba odevnej kolekcie

2.4.1 Korzetové šaty

*Obr. 15 Návrh korzetových šiat
(Zdroj: vlastné spracovanie)*

2.4.1.1 Použitý materiál

Bavlna, juta

2.4.1.2 Technický popis

Krátke korzetové šaty, tvarované a zdobené pomocou spojovacích švíkov. Zadná dĺžka šiat je 60 cm. Bočné švy sú v celku. Zapínanie je v zadnom strednom šve na drúky.

2.4.1.3 Pracovný postup

Šaty sú tkané na požadovanú dĺžku s pridaním dolnej a hornej záložky. Predný aj zadný diel sú tkané vcelku, bez bočných švov. Na prednom aj zadnom dieli sú vytkané rázporky, na prednom dieli od prsného hrotu až po dolný okraj a na zadnom dieli len v páse. Pre zapínanie na zadnom dieli je utkaný 2,5 cm prúžok. Po dotkaní šaty zložíme zo stavu a všetky osnovné nite zauzlíkujeme, aby sa predišlo páraníu útku.

V hornom kraji šiat je v strede predného dielu 4 cm a plynulým tvarovaním k zadnej strednici 7,5 cm záložka. V dolnom kraji šiat je záložka 4 cm. Záložky sú podohnuté a krytým stehom zapravené.

Rázporky na prednom a zadnom dieli v pásovej časti sú zošité funkčným, ale aj ozdobným krúžkovacím stehom. Najskôr bola priadza zašitá a potom bol urobený prvý steh cez obidve tkaniny. Druhý steh pokračuje z rubovej strany vypichnutím ihly na líce, pričom je zakrúžkovaná v medzere medzi tkaninami na prvý steh a vypichovaná na spodnú časť plátna z líca na rub. Tretí steh bol šitý vedľa prvého vypichnutím ihly z rubovej strany na okraj spodného plátna pod druhý steh, čím bola opätovne urobená slučka. Takto sa šije striedavo na jednom a druhom okraji plátna a v medzere slučkováním vzniká uzučký ozdobný spoj. Na prednom dieli od pásovej časti nadol sa šaty rozširujú a zdobia spojovacím slučkovacím stehom. Pravá polovica zadného dielu sa takto zdobí a spája s tenkým prúžkom na zapínanie a v dolnej časti sa spája aj s ľavou polovicou zadného dielu. Tento steh umožňuje vyplniť rôznu šírku priestoru medzi tkaninami. Vytvára dojem čipky. Základná slučková plocha sa ozdobne prešiva zadným stehom.

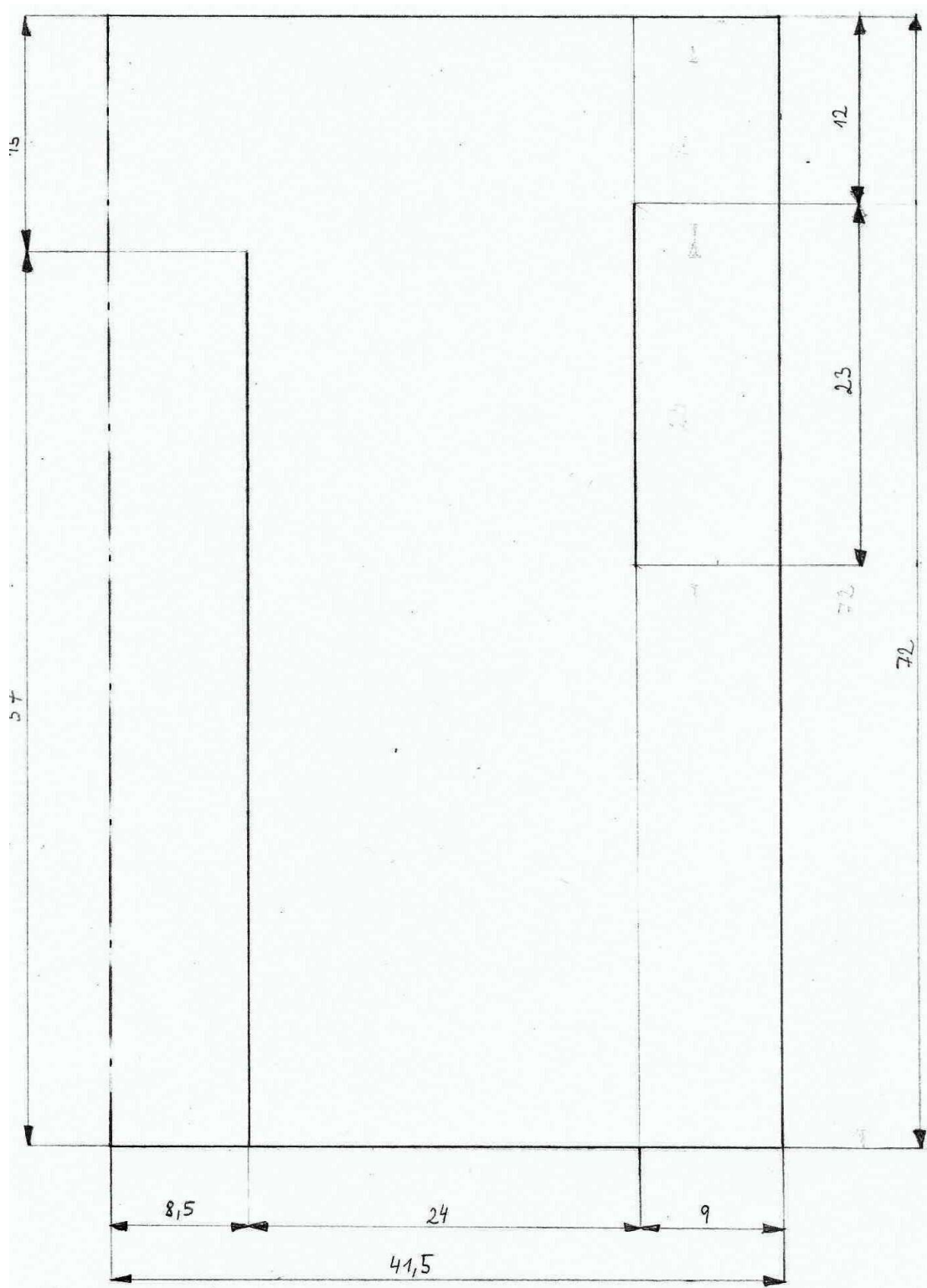
V zadnom strednom šve sú našité drúky na zapínanie.

*Obr. 16 Tkanie korzetových šiat
(Zdroj: vlastná fotografia)*

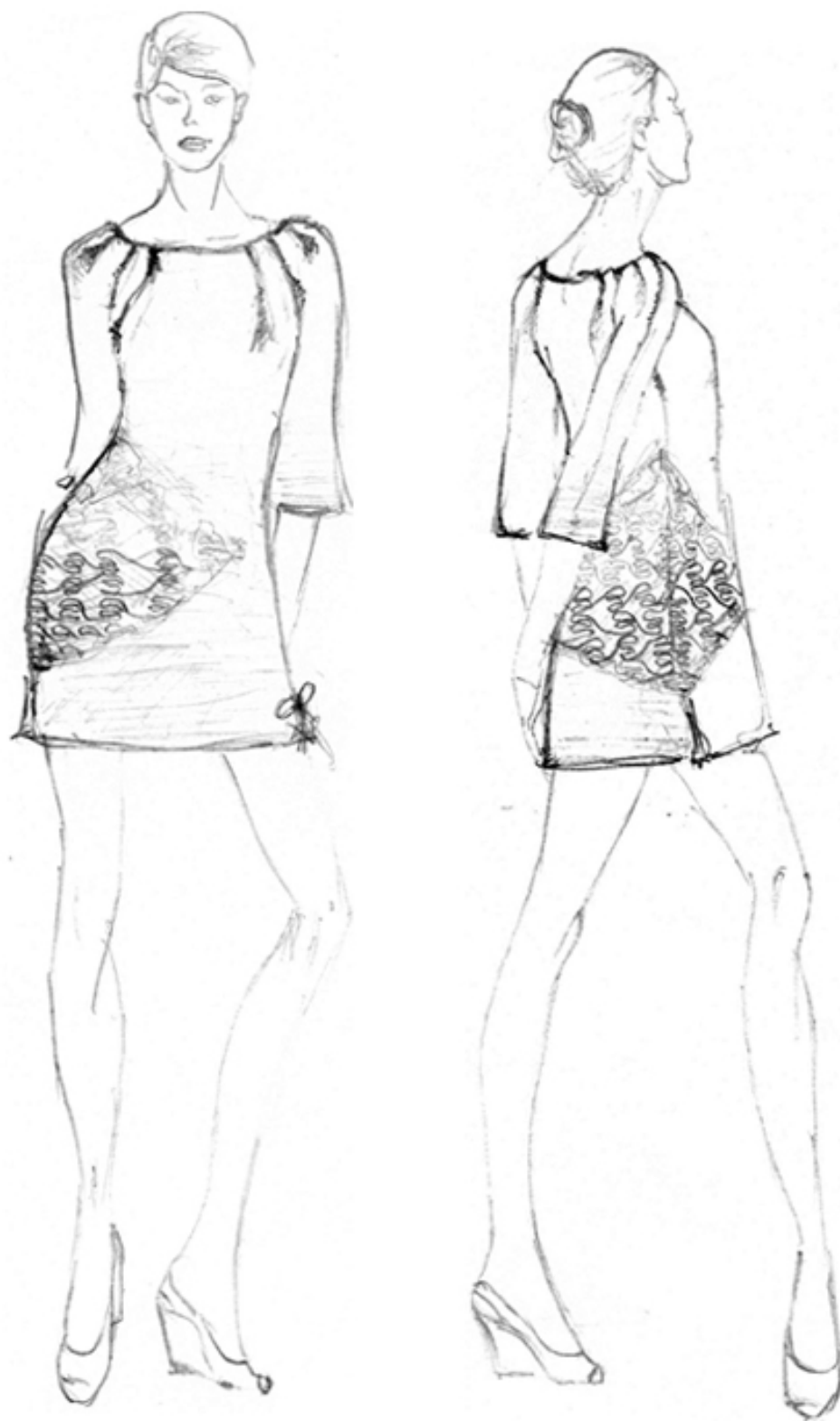

*Obr. 17 Spojovací slučkový steh
(Zdroj: vlastná fotografia)*

Obr. 18 Konštrukcia korzetových šiat
(Zdroj: vlastné spracovanie)

2.4.2 Šaty s trojštvrťovým rukávom

*Obr. 19 Návrh šiat s trojštvrťovým rukávom
(Zdroj: vlastné spracovanie)*

2.4.2.1 Použitý materiál

Bavlna, juta

2.4.2.2 Technický popis

Krátke šaty s lodičkovým výstrihom a trojštvrťovým rukávom. Sú zdobené tkanou ažúrou. Zadná dĺžka šiat je 70 cm. V ľavom bočnom šve je šnurovanie.

2.4.2.3 Pracovný postup

Šaty sú tkané na požadovanú dĺžku s pridaním horných a dolných záložiek. Predný a zadný diel sú rovnaké. Diely šiat a rukávov sú spojené, aby bola využitá celá šírka krosien pri tkaní. Od priekrčníka po podpazušnú časť sa tká plynule, potom je materiál rozdelený a tká sa na 3 časti. Bočné sú časti rukávov a stredná trupu, šiat. Keď dosiahneme požadovanú dĺžku rukávov, prerušíme tkanie a pokračujeme už len v tkaní trupu do požadovanej dĺžky šiat.

V pásovej časti je utkaná vzorka, tkaná ažúra. V pravom bočnom okraji je tkaná v dĺžke 39 cm a smerom k ľavému okraju sa zužuje tak, že v ľavom okraji je už len základná plátňová väzba. V postupe sa najskôr utká 16 riadkov základného plátna do požadovanej šírky a potom sa tká ažúra. Tá sa tvorí tak, že sa utká bočný stĺpik asi 16 nití, ten sa prehodí asi 8-krát, môže sa aj pribiť bydlom. Potom sa priberie ďalších 26 nití, prepletie sa len 16, prešliapneme nohami a posunieme sa o 4 nite ďalej a 4 uberieme, takže stále musíme putovať so 16-niťovým stĺpikom. Keď urobíme 4 otočky, zídeme späť ku tkanine. Medzi každým vypleteným stĺpikom vynecháme 10 nití prázdnych, aby vznikla vzorka. Ďalej pokračujeme vypletaním stĺpikov, pokiaľ sa nedostaneme až na koniec k plátnu. Potom vzorku zatkáme 3 riadkami plátna po celej šírke tkaniny. Celý tento postup sa opakuje i naspäť a dookola až do požadovanej veľkosti zdobenía. Po utkaní zdobenía pokračujeme plátňovou väzbou do finálnej dĺžky šiat.

Po dotkaní šaty zložíme zo stavu a zauzlíkujeme všetky osnovné nite, aby sme predišli páraníu útku. V priekrčnikovej časti vytvárame záhyby, ktorými tvarujeme odev ku postave. Záhyby sú zošívané a zároveň aj zdobené krúžkovacím stehom. V priekrčnikovom kraji je 3 cm a v dolnom kraji šiat a rukávov je 4 cm záložka, ktorá je podohnutá a krytým stehom zapravená. Pravý bočný okraj šiat a bočné a podpazušné

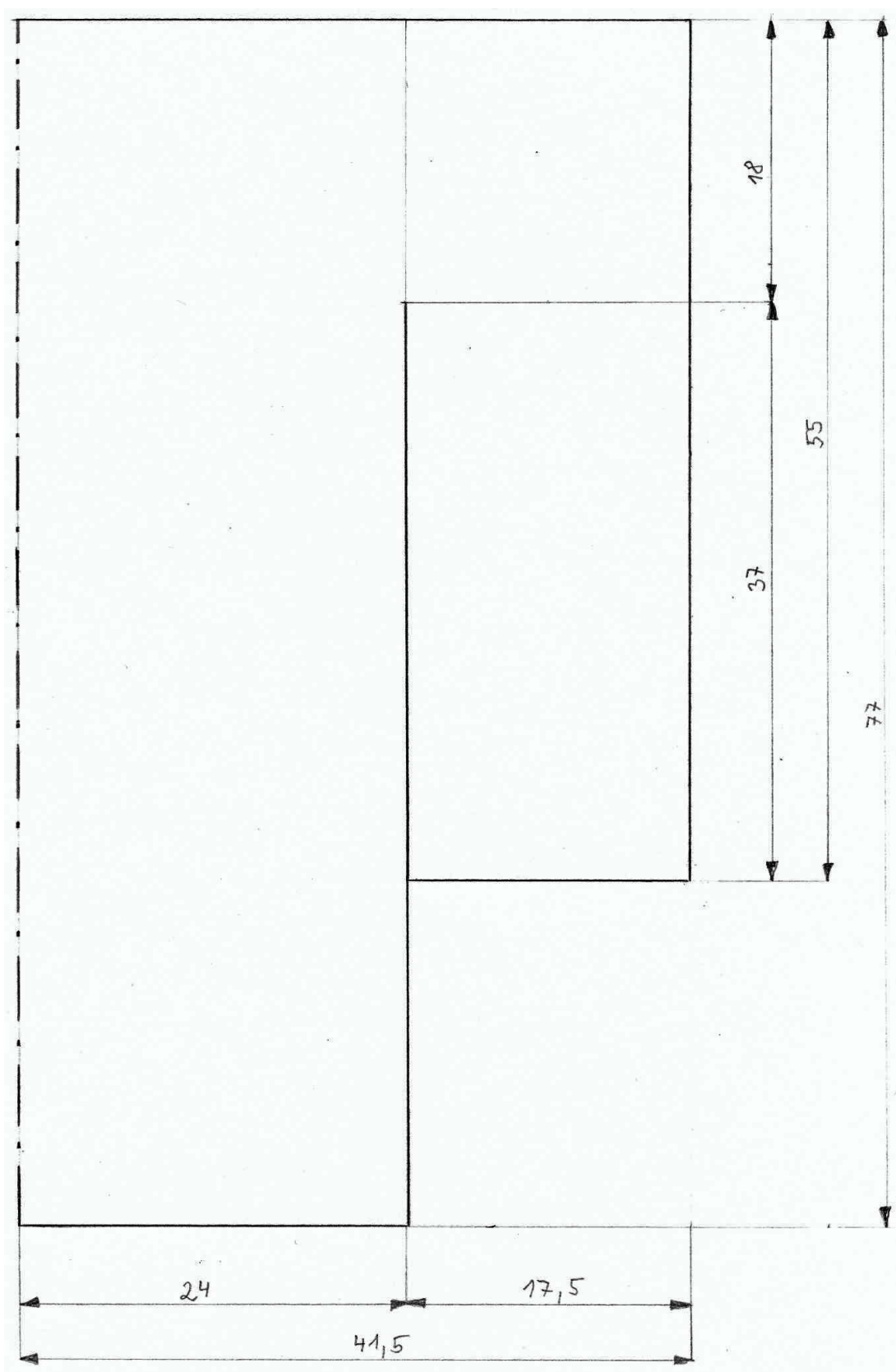
okraje rukávov sú zošité krúžkovacím stehom. V ľavom bočnom okraji sú šité pútka na šnurovanie a v závere navlečená šnúrka.

*Obr. 20 Tkanie šiat s trojštvrťovým rukávom
(Zdroj: vlastná fotografia)*

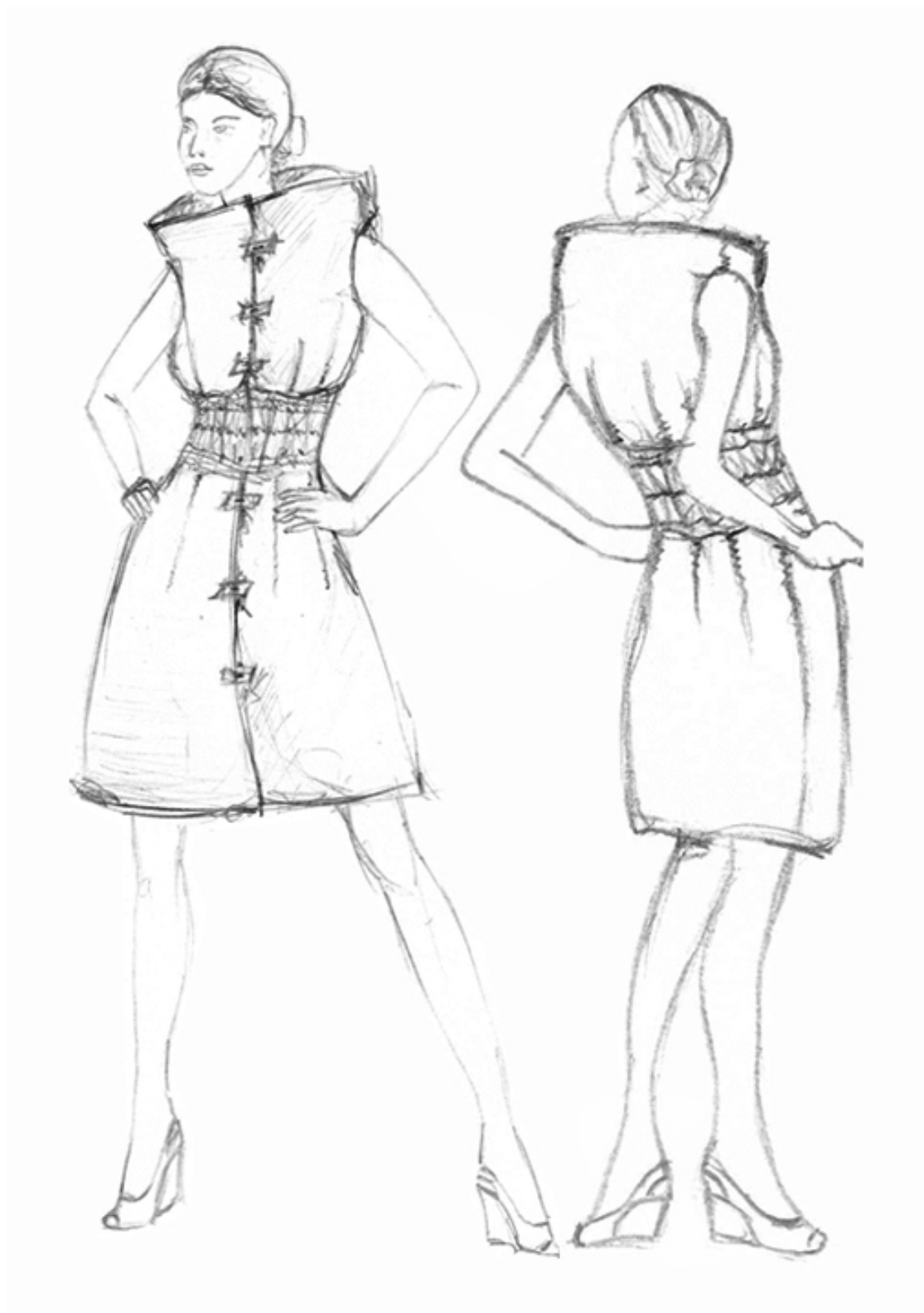

*Obr. 21 Tkanie ažúry
(Zdroj: vlastná fotografia)*

Obr. 22 Konštrukcia šiat s trojštvrťovým rukávom
(Zdroj: vlastné spracovanie)

2.4.3 Šaty tvaru presýpacie hodiny

*Obr. 23 Návrh šiat tvaru presýpacie hodiny
(Zdroj: vlastné spracovanie)*

2.4.3.1 Použitý materiál

Bavlna, ľan, konope

2.4.3.2 Technický popis

Šaty s veľkým límcom a dĺžkou po kolená. Sú zdobené šitou ažúrou. Zadná dĺžka šiat je 102 cm. Na prednom diele je zapínanie na gombíky.

2.4.3.3 Pracovný postup

Šaty sú tkané na požadovanú dĺžku s pridaním horných a dolných záložiek. Predný diel sa skladá z pravej a ľavej strany. Zadný diel je tkaný v jednom kuse. Predný a zadný diel sa tkajú rovnakým spôsobom. Odev je pri tkaní vytieňovaný použitím dvoch odtieňov ľanu a tmavšieho konope. Od okrajov je tmavší a v páse svetlejší. Sukňová časť je tkaná z dvoch farieb do dĺžky 52 cm. Tká sa v kuse a smerom k pásu sa rozdeľuje na prednom dieli na 3 časti a na zadnom na 5 častí, ktoré budú slúžiť ako rázporky k tvarovaniu. Potom je vynechaných 18 cm voľnej osnovy v páse na zdobenie ažúrou. Blúzková časť sa tká tromi farbami v dĺžke 42 cm. Začína sa v pokračovaní sukňovej časti, na prednom dieli na 3 časti a na zadnom na 5 častí. Po kúsku sa tkanie znova spojí do jednej časti.

Po dotkaní šaty zložíme zo stavu a zauzlíkujeme všetky osnovné nite, aby sme predišli páraníu útku. V hornom kraji šiat je plynule od stredu zadného dielu 4 cm, v bočnom kraji 5 cm a v prednom kraji 7 cm záložka. V dolnom kraji šiat je záložka 4 cm. Záložky sú podohnuté a krytým stehom zapravené. Potom v pásovej časti a v časti pod prsiami tvarujeme šaty pomocou vytkaných rázporkov, ktoré prekrývame a zašívame ozdobným krúžkovacím stehom. Týmto stehom zošívame aj bočné okraje v sukňovej a blúzkovej časti s vynechaním otvorov na prieramky.

Ďalej zapravíme horný okraj sukne a dolný okraj blúzky smykovacím stehom, aby sme zabránili páraníu útku. Osnovné nite, ktoré sme nechali v páse voľné, spájame, a tým vytvárame ažúru. Použité boli dva spôsoby spájania. Pri prvom spájame v dvoch radoch. Vezmeme si skupinu nití a v hornej časti ju spojíme slučkovým stehom. V dolnej časti z tejto skupiny vezmeme len polovicu a k nej pridáme rovnaké množstvo voľných nití. Ďalej pokračujeme v hornej časti rovnako ako v dolnej.

V druhom spôsobe boli spájané osnovné nite len v jednej rade. Určitý počet nití sa spojí slučkou, kúsok máme voľnú niť a potom slučkou spojíme ďalšiu skupinu nití.

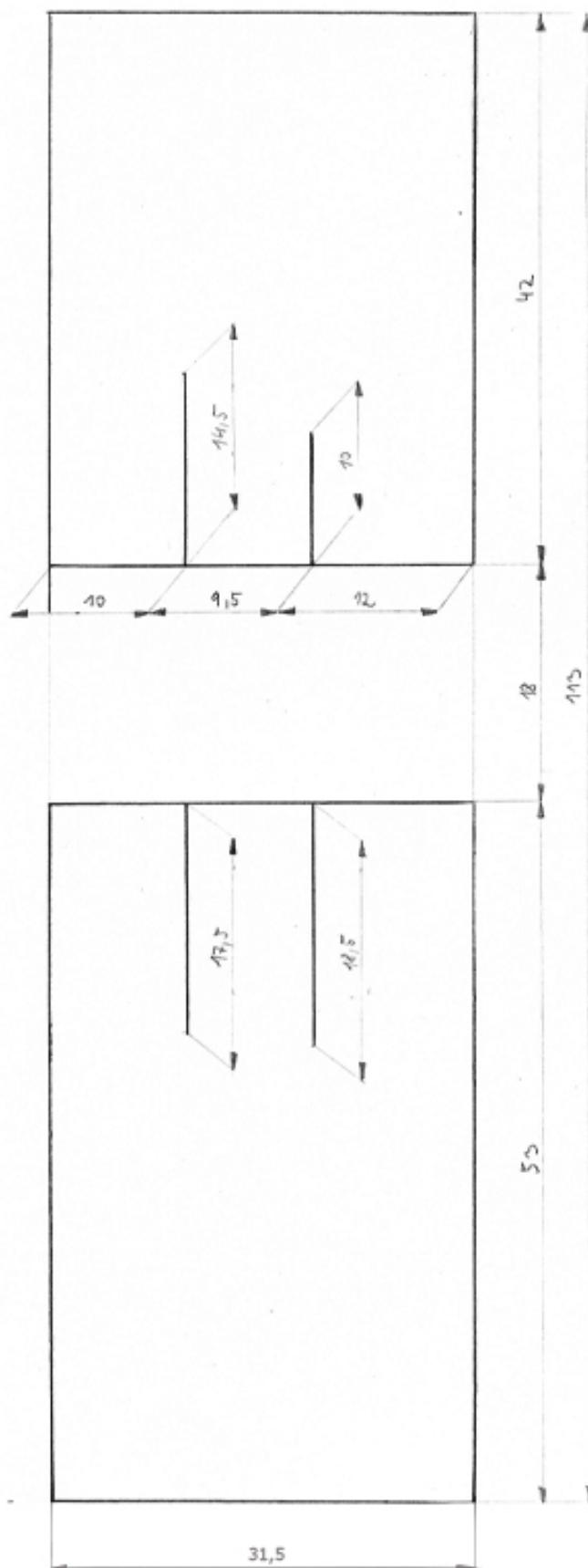
Potom si vytvoríme pomocou retiazky šnúrky. Na začiatku si upevníme dlhšiu niť preloženú na polovicu. V ľavej ruke držíme prvú, vodiacu niť a pravou rukou vedieme druhú, pracovnú niť nad prvou a okolo prvej nite ju prevlečíme dopredu cez oblúček. Koniec druhej nite jemne zatiahneme a tak vznikne prvý retiazkový uzol. Druhý uzol viažeme tak, že druhú niť držíme napnutú v pravej ruke a ľavou rukou prvou niťou viažeme druhý uzol. Postupne viažeme pod sebou uzly striedavo prvou a druhou niťou, čím vytvoríme uzol raz na ľavej a raz na pravej strane. Takto viažeme retiazkové uzly do zvolenej dĺžky. Tieto šnúrky potom prišijeme v prednom okraji šiat, navlečíme na ne gombíky a uviažeme mašličky.

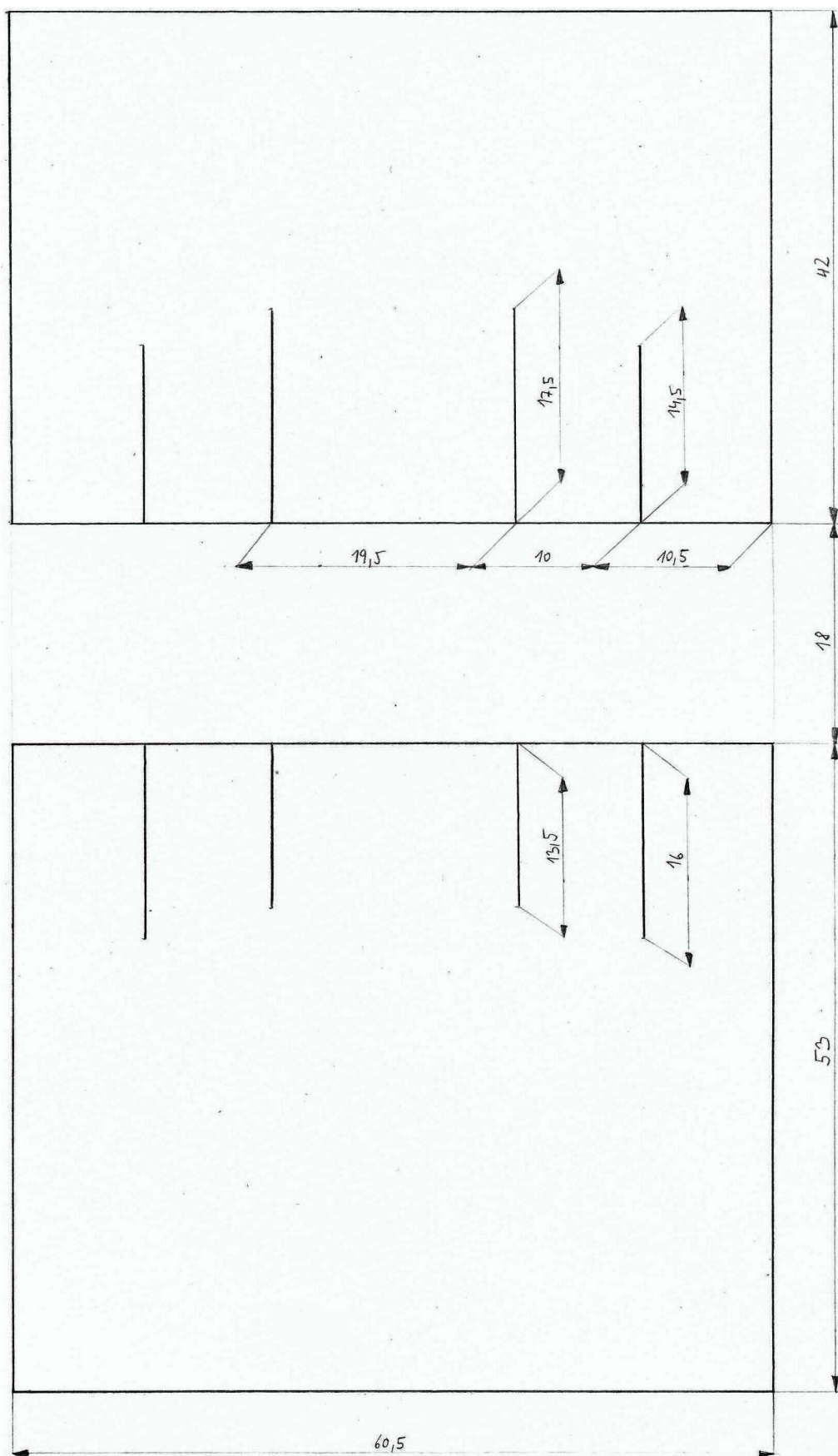
*Obr. 24 Tkanie šiat tvaru presýpacie hodiny
(Zdroj: vlastná fotografia)*

*Obr. 25 Prelamovaná výšivka
(Zdroj: vlastná fotografia)*

Obr. 26 Konštrukcia šiat tvaru presýpacie hodiny – predný diel
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Obr. 27 Konštrukcia šiat tvaru presýpacie hodiny – zadný diel
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Záver

Najdôležitejšie na mojej bakalárskej práci „Kouzlo zapomenutého“ bolo pripomenúť už skoro nepoužívané remeslo – tkanie a ručné techniky zdobenia. Stará remeselná technológia tkania, tradičné materiály, farebné kompozície a zabudnuté trendy módy minulých období sa čoraz častejšie objavujú na módnych prehliadkach, ba prenikajú i do praktického života. V práci som riešila spôsob ručného tkania – technologický postup tkania na krosnách, spolu s výberom použitých materiálov. Súčasne so zhotovením látky som riešila farebnú zladenosť a ručné techniky zdobenia. Zároveň okrem základného popisu tkania, techniky zdobenia a možných materiálov som riešila aj kompozičný návrh modelov šiat.

Prácou som zdokumentovala možnosti využitia a zladenia základných materiálov ručnej práce až po konečný produkt oblečenia. Jednotlivé etapy prác som realizovala na základe získaných teoretických poznatkov. Samotná práca bola pre mňa potešením a aj v budúcnosti tkanie a všetky ďalšie realizované práce s vytvorením modelu oblečenia budem považovať za úspech vďaka môjmu štúdiu na Technickej univerzite v Liberci.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Tituly monografickej literatúry

- [1] Botík, J.; Slavkovský, P.: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1995
- [2] Botík, J.; Slavkovský, P.: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 2. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1995
- [3] Brezinová, A.: Textilné techniky. Bratislava, Vydavateľstvo Alfa, 1987
- [4] Dobroruka, L.; Podhajska, Z.; Bauer, J.: Pestrá príroda. Mladé letá, 1984
- [5] Dostalová, M.; Křivánková, M.: Základy textilní a oděvní výroby. Technická univerzita v Liberci, 2004
- [6] Dúbrava, S.: Rastliny. Bratislava, Fortuna Print, 2006
- [7] Kolář, J.; Navrátil, J.: Textilní zbožíznalství. Praha, Merkur, 1968
- [8] Lichnerová, A.: Ažúry a perzské ažúry. Bratislava, Vydavateľstvo Práca, 1988
- [9] Novák, F. A.: Veľký obrazový atlas rastlín. Mladé letá, 1976
- [10] Pilát, A.; Ušák, O.: Kapesní atlas rostlin. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1963
- [11] Piller, B.; Levinský, O.: Malá encyklopedie textilních materiálů. Praha, Nakladatelství SNTL, 1982
- [12] Sulzenbacherová, G.: Zabudnuté remeslá a život na vidieku. Bratislava, Slovart, spol. s r.o., 2003
- [13] Šullová, A.; Stahlová, J.: Techniky ručných prác. Bratislava, Vydavateľstvo Alfa, 1984
- [14] Wolfová, E.; Arsenjevová, Z.: Tkaní. Brno, CP Books, 2005
- [15] Zajonc, J.: Snovanie a tkanie plátna. Bratislava, Ústredie ľudovej a umeleckej výroby, 2005

Internetové zdroje

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obr. 1 Zvislé krosná so závažiami z 5. storočia p. n. l.....	10
Obr. 2 Remeselnícka tkáčska dielňa.....	11
Obr. 3 Tkáčka z Ďurčinej.....	12
Obr. 4 Tkáčske krosná.....	15
Obr. 5 Tkaná ažúra	16
Obr. 6 Spojovacie švíky.....	18
Obr. 7 Prelamovaná výšivka	19
Obr. 8 Retiazkový uzol	21
Obr. 9 Bavlník	22
Obr. 10 Ľan siaty	25
Obr. 11 Konope	28
Obr. 12 Juta	31
Obr. 13 Použité priadze	35
Obr. 14 Navíjanie útkovej priadze na kolovrátku	36
Obr. 15 Návrh korzetových šiat	37
Obr. 16 Tkanie korzetových šiat	39
Obr. 17 Spojovací slučkový steh	39
Obr. 18 Konštrukcia korzetových šiat	40
Obr. 19 Návrh šiat s trojštvrťovým rukávom	41
Obr. 20 Tkanie šiat s trojštvrťovým rukávom	43
Obr. 21 Tkanie ažúry	43
Obr. 22 Konštrukcia šiat s trojštvrťovým rukávom	44
Obr. 23 Návrh šiat tvaru presýpacie hodiny	45
Obr. 24 Tkanie šiat tvaru presýpacie hodiny	47
Obr. 25 Prelamovaná výšivka	47
Obr. 26 Konštrukcia šiat tvaru presýpacie hodiny – predný diel	48
Obr. 27 Konštrukcia šiat tvaru presýpacie hodiny – zadný diel	49

FOTODOKUMENTÁCIA

